

Jussi Kiiskilä

Kirjan suunnittelun ja taiton pääperiaatteet

10 vuotta sitten toteutetun kuvakirjan
suunnittelun esittely ja taittotyön reflektointi

Lahden ammattikorkeakoulu

Muotoiluinstituutti

Viestinnän koulutusohjelma

Graafinen suunnittelu

Kevät 2019

Opinnäytetyö

Tiivistelmä

<p>Tekijä</p> <p>Otsikko</p> <p>Sivumäärä</p> <p>Aika</p>	<p>Jussi Kiiskilä</p> <p>Kirjan suunnittelun pääperiaatteet. 10 vuotta sitten toteutetun kuvakirjan taittotyön reflektointi</p> <p>38 sivua</p> <p>30.04.2019</p>
<p>Tutkinto</p> <p>Koulutusohjelma</p>	<p>Medianomi</p> <p>Viestinnän koulutusohjelma</p>
<p>Suuntautumisvaihtoehto</p>	<p>Graafinen suunnittelu</p>
<p>Ohjaaja</p>	<p>Ei ohjaajaa</p>
<p>Tämä kirjan taittoa ja toteutusta käsittelevä opinnäytetyö koostuu kahdesta osasta. Kohteena on kymmenen vuotta sitten toteutettu kuvakirja. Opinnäytetyön kirjallinen osa käsittelee kirjan suunnittelun keskeisiä asioita, kirjan kokoa, muotoa, sommittelua ja typografiaa.</p> <p>Toiminnallisena osana on ollut oman taittotyön palauttaminen mieleen ja sen reflektointi opinnäytetyön kirjallisen osan taustalähteinä olleiden teosten teoreettisten viitekehysten kautta. Toiminnallisen osuuden tarkoitus on ollut ymmärtää omaa ammatillista osaamistaan.</p> <p>Opinnäytetyön reflektoinnissa tuli esiin oppimisessa isossa roolissa olleen hiljaisen tiedon suuri merkitys työn olennaisuuksien ymmärtämisessä ja oppimisessa. Työssä oppiminen ja oma kiinnostus ammattitaidon kehittämiseen ja jatkuvaan oppimiseen nousivat myös esiin merkittävinä tekijöinä. Oma oppimiseni näyttää siis tämän mukaan pohjautuvan sekä hiljaiseen tietoon että työssä oppimiseen. Se osaamiseni näkyy tämän Näsijärvi-kirjan taitossa.</p>	
<p>Avainsanat</p>	<p>Kirjasuunnittelu, reflektointi, sommittelu ja taitto, typografia, gridi, hiljainen tieto, työssä oppiminen</p>

Abstract

Author	Jussi Kiiskilä
Title	The considerable features of designing books. Reflecting a book design past 10 years.
Number of Pages	33 pages
Date	17 April 2019
Degree	Bachelor of Culture and Arts
Degree Programme	Media
Specialisation option	Graphic Design
Supervisor	No Supervisor
<p>This final project consists of two parts considering designing and executing a book. The book is a book of the Lake Näsijärvi and was executed 10 years ago. The first part is focused to the main principles of book design as the size, form, layout and the typography of the book. The main idea is to find theoretic knowledge of the artwork of book design.</p> <p>The other part concentrates on reflecting the designing of the book of the Lake Näsijärvi through the theoretic knowledge I learned from the books I used as the sources through this examination. The target of this part has been to understand ones own knowledges and skills when designing a book.</p> <p>To pick up couple of most important actors of learning. The first is the "silent knowledge". All my – already the late – teachers had an enormous quantity of knowledge of this art. They had awesome skills to deal it. Not in the classroom but when making exercises etc. Of course ones own interest in designing and desire to develop ones own skills was the other. Now it seems that my learning bases on silent knowledge and learning by working.</p>	
Keywords	Reflection, book design, layout design, typography, grid, silent knowledge, learning by working

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Näsijärvi-kirjan suunnitteluprosessi	3
2.1 Kohderyhmä	3
2.2 Kustannukset ja riskit	3
2.3 Kirjan muoto	4
2.4 Sisällön suunnittelu	4
2.4.1 Kuvat	4
2.4.2 Teksti	6
2.4.3 Taiton suunnittelu	6
2.4.4 Typografian suunnittelu	7
2.4.5 Kuvien valinta	8
2.4.6 Painon valinta	8
2.4.7 Painomateriaalin valinta, sisäsivut ja kansi	9
2.4.8 Kirjan valokuvien käsittely ja taiton toteutus	9
3. Näsijärvi	10
3.1 Historiaa	10
3.2 Näsijärvi 2008	11
4. Kirjan suunnittelu	12
4.1 Kirjan muoto	12
4.2 Kirjan koko	14
4.3 Taittopohja ja gridi	14
4.4 Näsijärvi-kirjan taittopohjat ja gridi	17
4.5 Kirjan sommittelu	19
5. Luettavuudesta ja typografiasta	21
5.1 Luettavuudesta	21
5.2 Kirjan typografiasta	22
5.3 Antiikva versus groteski	24
5.4 Näsijärvi-kirjan typografia	25
6. Kirjan taittaminen	26
7. Kirjan rakenne	28
7.1 Esilehdet	29
7.2 Kirjan alku	29
7.3 Näsijärvi-kirjan tekniset tiedot	31
8. Näsijärvi-kirjan markkinointi	32
9. Yhteenveto	33
Painetut lähteet	34
Elektroniset lähteet	35

1. Johdanto

Olen työskennellyt graafisena suunnittelijana vuodesta 1981, jolloin valmistuin Lahden käsi- ja taideteollisesta oppilaitoksesta kyseiseen ammattiin. Olen työskennellyt lähes koko ammattiurani aikakauslehtitaittajana. Alkuaikoina taitto tehtiin vielä perinteisenä paperitaittona ja taittajan mahdollisuus vaikuttaa työn lopputulokseen oli nykyistä DTP-taittoa pienempi. Toisaalta vastuun painoasusta kantoivat siihen työhön koulutuksen saaneet kirjatyöntekijät. Tänä päivänä vastuu siitäkin on käytännössä taittajalla.

Aikakauslehtien lisäksi aloin työskennellä myös uutislehtien parissa. Asiakaskuntaani kuului sekä tabloid- että broadsheet- formaattisia julkaisuja. Asiakkainani oli sekä paikallis- että maakuntalehtiä. Työni oli lähinnä ulkoasujen kehittämistyötä ja taittavien toimittajien kouluttamista.

Työskentely journalismin parissa on muokannut työni orientaatiota vahvasti tavoitteelliseen ja viestinnälliseen suuntaan. Siinä mielessä tunnustan taittajana ja graafikkona tschicholdilaista *Die neue Typografie* -väriä: "Typografialla on aina funktionaalinen tavoite." (Brusila 2002, 89.) Sama funktionaalinen orientaatio on kohdallani koskenut myös taittoa. Ulkoasun upeus ja näyttävyys voivat korkeintaan olla hyvin suunnitellun ja viestinnän tavoitetta tukevan taiton sivutuote.

Tämän orientaation omaavien töiden keskellä olikin virkistävää ja suorastaan vapauttavaa saada mahdollisuus olla mukana toteuttamassa suurta valokuvateosta omasta kotivesistöstä, Näsijärvestä syksyllä 2007. Tehdä matka, missä mukana on yhtä aikaa historiaa, tätä päivää, ympäristötietoa, henkilöhistoriaa – ja ennen kaikkea reittejä ja paikkoja, joita itse joka kesä omalla veneellään koluua.

Ystäväni ja vanhat työtoverini olivat saaneet ajatuksen kirjasta. Ajatus – idea, joka oli ollut vuosikausia liian lähellä, että sitä oli itse tajunnut vaikka sen rannoilla oltiin jo vuosikymmeniä asuttu – kirja Näsijärvestä. Mahdollisuus kuvakirjan toteutukseen oli paitsi mahdollisuus myös haaste. Kirjan taitto poikkeaa selvästi aikakauslehtien ja lähes täysin uutislehtien taitosta.

Kun kirjan tekemisestä ensimmäisen kerran puhuttiin, ei vielä tiedetty sisällöstä, määristä tai mitoista, puhumattakaan ulkoasusta mitään. Valokuvaaja Jukka Rautio ja toimittaja Lasse Tuorila, jotka olivat olleet työkumppaneitani jo 1980-luvulla, olivat saaneet ajatuksen kirjan tekemisestä. Harvoin graafikko pääsee näin alussa prosessiin mukaan.

Työn suunnittelu oli tutun ryhmän kanssa helppoa. Jukka Rautio oli veneillyt Näsijärvellä jo parikymmentä vuotta. Saman verran minä olin Näsiselällä ja ylävesillä käyttänyt aikaa purjehtimisen salojen opettelemiseen. Lasse Tuorila oli taas mökki-ihmisten poikana "Nässyn" rantoja kiertänyt kaksivuotiaasta alkaen, kirjantekovaiheessa yli 50 vuotta. Väinö Linnaa siteeraten; meille kaikille "pilikka oli tuttu!"

Näsijärvi-kirja on julkaistu jo vuoden 2008 keväällä. Sain kuitenkin mahdollisuuden käyttää sitä opinnäytetyönäni, koska tavoitteeni on reflektoida kirjan taittovuosina ollutta osaamistani tämän päivän tietoisuuteni. Oman työn reflektointi eroaa muusta opinnäytetyöstä tällaisella poikkeavalla typografialla, millä johdannon tämä osa on tyypitetty. Lukija tunnistaa sen sisennyksestä, kursivoinnista ja sisentämättömästä ensirivistä sekä korostuksesta reflektointitekstin alussa. Opinnäytetyöni tavoitteena on palauttaa mieleen, reflektoida sekä löytää teoreettista taustaa Näsijärvi-kirjan suunnittelulle ja sen toteutuksessa tekemilleni ratkaisuille. Opinnäytetyökseni teos valikoitui myös siksi, että sen tekemisen yhteydessä jouduin pohtimaan oman lehtitaittajan ja kirjasuunnittelijoiden työnkuvien mahdollista erilaisuutta. Samoin sillä tavoitin haen myös syvyyttä opetus- ja koulutustyöhöni. Taittotyön ohessa olen toiminut opettajana ja kouluttajana alan eri oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa. Lisäksi olen toiminut tuntiohjaajana Tampereen yliopistossa aluksi Tiedotusopin laitoksella ja nyttemmin Viestintätieteiden yksikössä. Lisäksi olen ollut mukana 1990-luvulta alkaen kehittämässä uutis- ja aikakauslehtien ulkoasuja ja toiminut useiden lehtien ulkoasukouluttajana ja työnohjaajana. Kuulun myös Mentoripankkiin ja toimin oppisopimuskoulutettavien mentorina.

Tätä opinnäytetyötä varten tarvitsin riittävästi aihepiiriä kattavaa lähdekirjallisuutta. Taustatyön lähteiksi löysin kirjan rakenteen uudelleen suunnittelua varten muun muassa Yrjö Arajuuren lisensointityön "Lukutapahtuma, tulkintajakso ja tekstin luettavuus" (1980), Bo Bergströmin teoksen "Effektiv visuell kommunikation" (2003), Robert Bringhurstin teoksen "The Elements of Typographic Style" (2002), Richard Hendelin teoksen "On Book Design" (1998), Jost Hochulin teoksen "Designing Books: practise and theory" (2003) Markus Itkosen teoksen "Kirjatypografia" (2004), Anna Lehtosen "Kirjan kannet" (2004) Pekka Loirin ja Elisa Juholinin teoksen "HUOM! Visuaalisen viestinnän käsikirja" (1998) ja Kata Lyytikäisen teoksen "Painotuotteen suunnittelu" (1998). Typografian valintaan lähdetietoa antoivat Itkosen "Tarkan typografian opas" (1999) Riitta Brusilan "Typografia – kieltä vai visuaalisuutta" (2002) sekä Jan Tschicholdin suomennettuja kirjoituksia samasta kirjasta. Tschicholdin tekstit on julkaistu alunperin teoksessa "Uusi typografia" (1928) ja "Kirjan Muoto" (1948). Oman viehättävän lisänsä antoi Beatrice Warden "Kristallimalja eli typografian tulee olla näkymätöntä" (1930).

Yrjö Arajuuren lisensointityön olin löytänyt paljon aikaisemmin, jo vuosia sitten 1980-luvulla. Siitä saamani tieto auttoi minua ymmärtämään typografian merkityksen luettavuudelle ja viestin perille saattamiselle. Siitä osoitan hänelle suurimmat kiitokset.

2. Näsijärvi-kirjan suunnitteluprosessi

Kirja oli alun alkaenkin suunniteltu omakustanteiseksi. Kustantajana oli Emu Kustannus Oy, yritys, jonka omistivat jo edellä mainitut Rautio ja Tuorila. Työn alussa harkitsimme suuria rakenteellisia linjoja, kuten teoksen laajuutta, kohderyhmää, myyntialuetta, rahoitusta. Pohdimme myös kustannusrakenteita ja sen pohjalta työnkulkua ja sen edellyttämiä henkilöresursseja. Analysoimme mahdolliset taloudelliset riskit ja mahdollisuudet. Mietimme julkaisuajankohtaa ja nostimme esiin oletettavan tiukan aikataulun. Loppupäätelmä oli, että työssä on omat riskinsä ja mahdollisuutensa ja uskoimme vahvasti omaan osaamiseemme ja jaksamiseemme. Niin työ aloitettiin.

2.1 Kohderyhmä:

Kunnianhimoinen tavoitteemme oli tehdä kirjasta niin laadukas, että se tavoittaisi kohderyhmämme mahdollisimman hyvin. Aloitimme siis kohderyhmän määrittelystä:

- veneilijät erityisesti Näsijärven vesistöissä liikkuvat tai siitä kiinnostuneet
- mökkiläiset erityisesti Näsijärven ranta-asukkaat
- kunnat erityisesti Näsijärven ranta- ja alueen kunnat ja niiden naapurit
- yrittäjät erityisesti Näsijärven ranta-alueen yrittäjät ja ne, joilla on asiakkaita alueella
- matkailijat sellaiset, jotka haluavat digikuvia pysyvämpiä muistoja retkistään
- asukkaat paikkakuntalaiset, jotka saavat lisäarvoa siitä, että kotiseudusta tehdään kirja
- muut kaikki muut kirjasta ja sen sisällöstä kiinnostuneet

2.2 Kustannukset ja riskit

Kohderyhmäanalyysin jälkeen laadittiin budjetti. Kustannukset koostuisivat ensisijaisesti paino- ja jakelukustannuksista, pienemmät kustannukset syntyvät kirjan taitto- ja painovalmistelusta sekä kuvankäsittelystä. Kuvamateriaalista vastaisi Rautio, tekstit laatisi Tuorila ja taiton suunnittelisi ja toteuttaisi allekirjoittanut. Lisäksi kuvien painokuntoon saattamisesta vastaisi kokenut kuvankäsittelijä, Johanna Helin. Hänen työstään ei koituisi lisäkustannuksia, koska hän oli jo valmiiksi Emu Kustannuksen palkkalistoilla.

Projektin loppuvaiheessa lisäkustannuksia tulisi vielä kustannustoimittajan oikoluvusta ja editoinnista .

Kustantajien riski olisi painokustannuksissa, mitkä tällaisen yli kaksisataasivuisen isokokoisen neliväripainetun kirjan kohdalla ovat suuret. Lisäksi pienempää riskiä olisi henkilökustannuksissa Emu Kustannuksen ulkopuolisten taittajan ja kustannustoimittajan riskit olisivat siinä, että tehdystä työstä ei vain huonoimmassa tapauksessa saisi palkkaa. Itsemme työllistäjinä ja yrittäjinä me kaikki olimme valmiit kuitenkin ottamaan sen riskin vastaan.

2.3 Kirjan muoto:

Kirjaa suunniteltaessa on tehtävä valintoja monen asian kohdalla:

- muoto
- koko / formaatti
- painopaperi
- typografia:
  - käytettävät fontit
  - luettavuus; legibility, readability
  - palstoitus ja painopinta (marginaalit)
- kirjan jäsenitys
  - sisällön jäsenitys
  - sisällön rytmi
- visuaalisuuden periaatteet
- taiton rooli

Muodon merkitys erityisesti suuressa kuvakirjassa on suuri. Muotoa pohdittaessa oleellista on muun muassa huomioida käytettävissä oleva aineisto ja missä kirjaa luetaan. (Itkonen 2004, 223.) Näsijärvi-kirjan muodoksi valikoitui käytettävän aineiston pohjalta vaaka-formaatti. Se mahdollistaa suurien vaakakuvien käytön, vaikka onkin vaikeampi käsitellä ja pysty-formaattia kalliimpi.

2.4 Sisällön suunnittelu:

2.4.1 Kuvat

Jukka Rautio oli kuvannut Näsijärveä kymmeniä vuosia, materiaalia olisi ollut valmiina jo valtavasti. Kuitenkin Jukka kuvasi viimeiset kaksi vuotta – erityisesti kirjaa ajatellen – suunnattoman määrän lisämateriaalia. Kuvamateriaali oli jäsennelly mm. ihmisiin ja heidän tarinoihinsa, paikkoihin ja niiden historiaan, Näsijärvellä liikkuvien harrastuksiin, laivoihin ja lintuihin. Ja upeaa kuvamateriaalia oli kaikilta vuodenajoilta. Seuraavat kuvat ovat Jukka Raution ottamia.

2.4.2 Teksti

Kirja oli aluksi lähtökohtaisesti kuvateos erilaisin saatetekstein. Kuitenkin jo aika pian työt aloitettua huomasimme, että Näsijärven tarina on niin valtava, että upeista kuvista huolimatta tarinat henkilöistä, paikoista ja tapahtumista kuuluvat mukaan yhtä olennaisina kuin kuvat. Lisäksi Jukka halusi mukaan pieniä faktalaatikoita. Ne jätettiin kuitenkin aivan minimiin ja suurin osa faktalaatikoista kirjoitettiin auki, koska teos alkoi näyttää liikaa katalogilta.

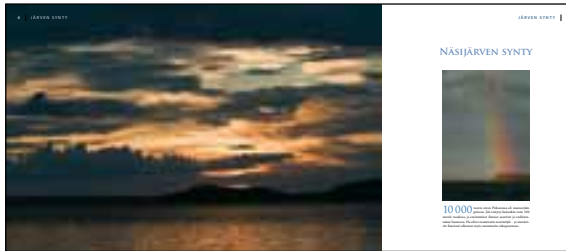
Tekstiä kirjaan tuli kuitenkin taiton edetessä lopulta runsaasti. Uusia kirjan kannalta tärkeitä aiheita ja henkilöitä nousi esiin prosessin aikana. Se vaikutti alkuperäisen taittosuunnitelman muuttumiseen esimerkiksi sivumäärän kasvamisella, koska kirja oli kuitenkin suunniteltu kuvateokseksi. Se edellyttää myös paljon suuria kuvia ja tilaa niille. Kirjaan tuli kaikkiaan 69 tarinaa. Tarinoiden mitat vaihtelivat yhdestä kymmeneen sivuun ja tekstimäärät vaihtelivat noin 1000 ja 9000 merkin välillä. Pitkät tekstit edellyttivät osin väliotsikoita ja typografisen yhteneväisyyden vuoksi niitä kirjoitettiin välillä lyhyempiin teksteihin, ei kuitenkaan kaikkein lyhyimpiin tarinoihin. Tarinat kertoivat Näsijärven alueen ihmisistä, paikoista, harrastuksista, historiasta, luonnosta, työstä ja elämästä sekä järven piirissä tapahtuneista asioista.

2.4.3 Taiton suunnittelu

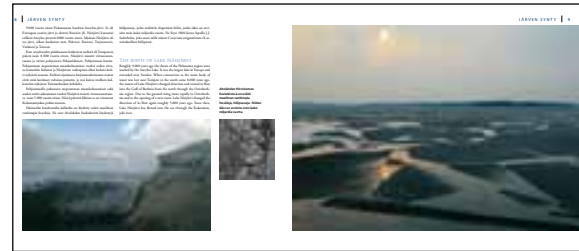
Oli ilman muuta selvää, että paras alusta upeiden kuvien esittelyyn on vaakformaatti. Siihen päädyttiin kustannuksista huolimatta. Vaakformaatti on myös pysty huomattavasti haasteellisempi esimerkiksi sidonnan ja käytettävyyden kannalta. (Hochuli 2003, 36.) Aavaan tarkemmin asiaa myöhemmin lähdeviitteineen luvussa 4.2, Kirjan muoto.

Taittoa varten suunniteltiin kolme tarinatyyppiä, henkilö, paikka ja tapahtuma. Niissä huomioitiin kulloisenkiin tarinaan varattu sivumäärä ja aloitustapa, aukeama vai oikea sivu. Näille juttutyypeille luotiin taittomallit ja taittopohjat, joissa oli varioitavissa kuvan, otsikon, leipätekstin, kuvatekstin ja kieliversion paikat. Tällä tavoin taittoa standardoimalla kirjan yleisilme saadaan rauhalliseksi ja helpommin luettavaksi. Standardi rikottiin pienillä taittopaloilla kuten pienemmillä kuvilla, kieliversiolla ja Jukan mukaan haluamalla faktalaatikoilla ja kuvakomboilla¹. Taitto pohjautui määrämittaan kirjoitettuun juttuun ja tiettyyn määrään käytettäviä kuvia. Lisäksi taiton rytmin luomiseen lainattiin aikakauslehdistäkin tuttua, pitkä juttu/lyhyt juttu-pystyaloitus/vaaka-aloitus -metodia. Tekstien pituutta ja kuvien kokoja ei sidottu modernin uutislehtitaiton mukaiseen tiukkaan ennakoivaan taittoon. Halusimme antaa pelivaraa aineistolle ja sen elämiselle. Seuraavalla sivulla kuvaesimerkkejä erilaisista taittoratkaisuista, jotka on tehty Näsijärvi-kirjaan visuaalisen rytmin luomiseksi.

¹ Kombo muodostuu useista erillisistä kuvista. Kombon formaatti on joko vaaka tai pysty ja taitossa sitä voidaan käyttää kuin yksittäistä kuvaelementtiä.

Iso vaakakuva, pieni pystykuva, selkeä tyhjä tila.

Kolme eri kuvakokoa rirtävän isolla kokonontrastilla, selkeä tyhjä tila.

Iso vaakakuva, pieni pystykuva, selkeä tyhjä tila.

Painopinta rikotaan viemällä kuvia ylhäältä ja alhaalta leikkaukseen, kuvakokojen kontrastit tekevät vaihtelua.

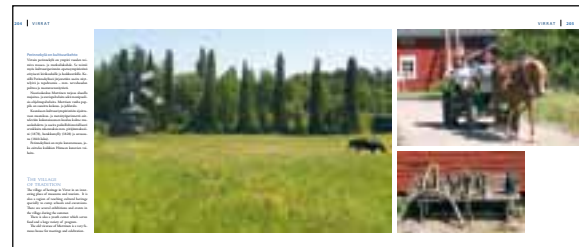
Oikean sivun aloitus, vasemmalla sivulla edellinen juttu loppuu kuvakompoon.

Edellisen sivun aloituksen jatkoaukeama. Sivulla myös yksi harvoista faktalaatikoista, joiden tukena SMS:n kuvatuunus.

Vasemmalla yhden sivun juttu. Oikella oikean sivun aloitus.

Edellisen sivun aloituksen jatkoaukeama.

2.4.4 Typografian suunnittelu

Typografian suunnittelu lähti puhtaasti kirjan luonteen takia luettavuudesta ja jäsentämisestä.

Typografialla on luettavuuden lisäksi monta tärkeää roolia painotyössä. Se muun muassa luo painotyölle ilmeen, valöörin ja tekee tekstisisällön rakenteen ja jäsennyksen näkyväksi.

Pääasiallisesti sen tärkein tehtävä kuitenkin on välittää kirjoitetun tekstin sisältö lukijalle.

Koska Näsijärvi-kirja on kuvateos, valittiin siihen eleetön klassinen typografia, joka ei kilpailisi kuvien kanssa. Täsmennän typografiaa lähdetietoineen myöhemmin luvussa 5.2.

2.4.5 Kuvien valinta

Kuvien valinta oli tekstien ja taiton alkusuunnittelun jälkeen projektin suurin ja aikaavievin osuus. Hyviä kuvia oli vain niin paljon, että kirjaan pääsevien kuvien valinta oli haastavaa. Nyt ei ollut kyse siitä, mitkä kuvat olisivat sekä visuaalisesti että teknisesti hyviä, koska kaikki olivat. Kirjaan tuli noin 250 kuvaa. Ne valittiin noin viidestä tuhannesta.

Kuvien järjestyksen hallintaan päästäksemme aloitimme kirjan teon sisällysluettelosta. Kuvien järjestys määräytyy sisällön etenemissuunnasta. Kirjan liike Näsijärvellä on etelästä pohjoiseen. Johtuneeko siitä, että kaikki tekijätkin ovat alavesiltä ja lähtösuunta on aina ylös pohjoiseen? Vai sittenkin siitä, että merimerkeistä lateraalimerkit merkitään etelästä pohjoiseen kulkusuuntansa mukaan; vihreä oikea, ”styryra”, vasen punainen, ”paara”. Liike on siis alhaalta kohti latvavesiä.

Jukka Rautiolla oli kirjan isänä ja ideoijana vahva näkemys kirjan kulkusuunnasta ja myös kuvajärjestyksestä. Pääosin jaoimme Lasse Tuorilan kanssa hänen näkemyksensä, mutta tarvittaessa saimme omat mielipiteemme kuuluviin myös kirjan sisältöä taiton edetessä suunniteltaessa. Kuten jo kappaleessa 2.4.2 mainitsin, tarinoiden, tekstin ja kuvien määrä lisääntyi taiton edetessä. Välillä joku huomasi, että tässä toteutuksen suunniteluvaiheessa oli matkalta unohtunut pois esimerkiksi Pöykkysaaren muinaismuisto, lapinrauniot. Joskus tällaisessa tapauksessa lisättiin sivuja tai sitten poistettiin joku, mikä todettiin vähempiarvoiseksi. Loppujen lopuksi totesimme, että ainoa tapa pitää kirja johdonmukaisesti luettavana oli pitää päälinjana kulku alavesiltä ylös ja liittää kuvat ja tarinat paikkakohtaisesti mukaan.

2.4.6 Painon valinta

Sellaisia kirjapainoja, jotka kykenivät vuonna 2008 painamaan kovakantisia ja sidottuja vaaka-A4-kokoisia kirjoja, oli Suomessa vielä useita, joskin painoalan kannattavuus oli jo silloin digitalisaation vuoksi alkanut heiketä. Vuonna 2015 se oli jo suuressa kriisissä. (www.faktori.fi)

Kustantajan halu pysyä kotimaisissa painoissa perustui kustantajan omiin kokemuksiin siitä, että hänelle huokeampien ulkomaisten painojen kanssa syntyneet jälkiselvittelyt ovat tulleet aina huomattavasti kalliimmiksi kuin mitä on ollut pieni hintaero tarjouspaperissa. Painotarjouspyynnöt lähetettiin kolmeen laadukkaana pidettyyn suomalaiseen painoon, joista kustantaja valitsi sellaisen, jonka tarjouksessa huomioitiin Näsijärvi-kirjan vaadittava laatu sekä siihen sisältyi myös jälkikäsitteily eli sidonta ja pakkaus.

Toista painosta otettaessa jouduttiin jälleen painon valintatilanteeseen, koska ensimmäisen painoksen toteuttanut paino oli ajautunut taloudellisiin vaikeuksiin ja lopettanut sittemmin toimintansa.

2.4.7 Painomateriaalin valinta, sisäsivut ja kansi

Painatuksen hinta oli offset-painatuksen vaatimien pre-press -töiden (painopeltien valmistus) vuoksi sen verran hintava, että onneksi löysimme painatukseen tarvittavan paperin painotarjouksessa annetusta paperikategoriasta, Galerie Artin. Siitä löytyi valmiiksi jo riittävän kattava valikoima kirjaamme varten. Koska kyseessä oli kuvateos, valitsimme kirkkaimman, mutta vähiten kiiltävän painopaperin. Sillä helpotetaan luettavuutta ja saadaan kuvien värit esitettyä kirkkaina. Painetussa kuvassa sen valoisin kohta on painamaton paperi, joten kuvan kirkkaus riippuu paperin valoisuudesta. Paperin kiilto aiheuttaa tahattomia heijastuksia tekstin päälle. Tämä taas heikentää merkittävästi tekstin luettavuutta. Myös kuvat kärsivät heijastuksista huippukiiltävällä paperilla. Kansimateriaalin kirjapaino oli sisällyttänyt tarjoukseen. Kustantaja ja kuvankäsittelijä hyväksyivät kirjapainon tekemän ehdotuksen.

2.4.8 Kirjan valokuvien käsittely ja taiton toteutus

Kirja taitettiin MacOSX:llä ja InDesign (CS) 5.5 -versiolla. Valokuvia oli paljon ja koska ne oli otettu usean vuoden aikana erilaisissa olosuhteissa ja erilaisella kalustolla, kuvien värisävyt poikkesivat toisistaan. Kuvankäsittelijä Johanna Helin oli tärkein osa Näsijärvi-kirjan tuotantoprosessia valokuvien sävyjen yhtenäistämässä. Hän kykeni säätämään laajan kirjaan valitun, valööreiltaan ja väriasteiltaan toisistaan poikkeavan kuva-aineiston keskenään harmoniseksi.

Kuvien suuren resoluution vuoksi kuavtiedostot olivat suuria, pakkaamattomina noin 85 Mt. Siksi kirja päätettiin taittaa low-res¹ -kuvilla, mitkä oikoluvun ja korjausten jälkeiseen lopulliseen painoversioon päivitettiin varsinaisiin hi-res² -kuviin. Kuvia on kirjassa noin 250 kappaletta.

Kirja taitettiin käytännön syistä pienissä osissa, keskimäärin 12 sivun paketeissa. Tällä tavoin taitettavaa kokonaisuutta oli helpompi käsitellä kuin kokonaista yli kaksisataasivuista teosta. Kirjan taitetut sivut oikoluettiin aina kun paketti oli saatu valmiiksi. Kun koko kirja oli taitettu, lopullisen oikoluvun suoritti kustannustoimittaja Arja Kohvakka-Viinanen.

Kirjan printti-pdf³ toimitettiin painoon yhtenä pdf-tiedostona. Printti-pdf oli tiedostokooltaan yli gigatavun kokoinen ja se toimitettiin painoon vuoden 2008 aikaisen tekniikan ehdoilla eli dvd-levyllä.

¹ Low res = matalaresoluutioinen (low resolution) kuva. Sen pikselitiheys tuumaa kohti on pieni eikä sen tarkkuus kestä painatusta suurikokoisissa kuvissa. Se on käyttökelpoinen näyttökuvana taitossa ja sen on korvattavissa hi-res-kuvilla painossa.

² Hi res = korkearesoluutioinen (high resolution) kuva. Sen pikselitiheys tuumaa kohti on suuri ja sen voi painaa suurikokoisina kuvina taidepainatuksessa. Sen käyttö verkkoympäristössä on hankalaa, koska sen suuri tiedostokoko voi olla esteenä kuvan latautumiselle näyttöympäristössä.

³ Painovalmis PDF-tiedosto, joka sisältää muun muassa taiton asemointineen, kaikki käytetyt kuvatiedostot väriprofileineen, käytetyt fontit, leikkuurajat ja muut ohjeet kirjapainolle.

3. Näsijärvi

Näsijärvi on Suomen 16. suurin järvi. Se sijaitsee Pirkanmaalla Tampereelta pohjoiseen. Järven pinta-ala on 256 neliökilometriä, pituus 44 kilometriä, keskisyvyys 14,1 metriä ja suurin syvyys 63 metriä. Järvi jakautuu kolmeen selkälueeseen: Vankavesi, Koljonselkä ja Näsinselkä. Näistä pohjoisimpana olevaan Vankaveteen laskee Muroleen kanavan ja Muroleenkosken kautta Palovesi, ja tähän edelleen Ruovesi, joka kerää vetensä Ähtärin ja Pihlajaveden reiteiltä pohjoisesta ja Keuruun reitiltä idästä. Näsijärvi laskee vetensä Tammerkosken ja Pyhäjärven kautta Kokemäenjokeen (www.suomenkalakirjasto.fi).

Kämmenniemessä Näsijärveen liittyy maisemaltaan kaunis Paarlahti, jota pidetään maamme ainoana sisävesialueen vuonona (www.nasijarvenkalastusalue.fi). Näsijärven rannoilla asuu laaja väestö, sillä sen taajamia ovat etelästä alkaen Tampere, Ylöjärvi, Kuru, Vilppula, Pohjaslahti, Visuvesi ja pohjoisimpana Virrat.

3.1. Historiaa

Järvellä ja sen rannoilla on pitkä historia. Vanhimmat jäljet ovat Aitolahdesta 1800-luvun lopulla suomalaisen petrologi Jakob Johannes Sederholmin löytämät hiilipussit, maailman vanhimpiin kuuluvat fossiilit. Niiden iäksi arvioidaan noin 2 miljardia vuotta. (Rautio, Tuorila, 2008, 8.)

Järvellä on kulkenut matkustajaliikennettä jo pitkään. 1800-luvun alkupuolella liikkui Tampereen vesistöissä jo purjelaivoja, konevoima otettiin käyttöön saman vuosisadan puolivälissä, jolloin vuosina 1857–58 Pellavatehtaan (myöhemmin Tampella) konepajalla rakennettiin ensimmäiseksi höyrylaivaksi siipiraslaiva s/s Ahti. Konealusmäärä kasvoi järvellä tasaisesti, vuonna 1920 liikennöi Näsijärvellä 11 matkustaja-alusta. 1930-luvun lamakausi vaikutti myös sisävesien matkustajamääriin. Osin jo laman aikana, mutta varsinaisesti laman hellitettyä vesiliikenne joutui kilpailuun linja-autojen kanssa. Lisää vaikeuksia aiheutti myös matkustajalaivoissa kuljetetun rahdin määrän väheneminen. Sodan jälkeen linja-autoihin siirtyneiden työmatkalaisten tilalle alkoivat tulla järvituristit. (Rautio, Tuorila, 2008, 11.)

S/s Tarjanne on osa myös Näsijärven merkillistä sotahistoriaa. Keväällä 1916 maailmansota riehui Euroopassa. Venäjän keisarikunta kävi raskasta sotaa Saksaa ja Itävalta-Unkaria vastaan. Jos saksalaiset yrittäisivät hyökätä Pietariin Suomen kautta, heidän hyökkäyksensä saattaisi kulkea Tampereen läpi. Venäläissotilaat joutuisivat taistelemaan saksalaisia vastaan Näsi- ja Pyhäjärven välisellä kapealla kannaksella. He tarvitsisivat tuekseen sotalaivoja. Syntyi ajatus Satakunnan laivueesta (<http://www.nauhalainen.fi>). Tampereelle perustettiin laivasto-osasto Satakundskaja Flotilija kevätkesällä 1916. Satakunnan laivaston komentajaksi nimitettiin 2. luokan kapteeni Shablin. Hänen lippulaivanaan toimi s/s Tarjanne. (www15.uta.fi.) Vuonna 2018 110 vuotta täyttänyt s/s Tarjanne liikennöi edelleen Näsijärvellä. Se on Suomen viimeinen alkuperäisellä koneellaan edelleen linjaa liikennöivä höyrylaiva reitillä Tampere–Ruovesi–Virrat. (Rautio, Tuorila, 2008, 11.)

Tunnetuin Näsijärven historiallinen muisto on kuitenkin Kuru-laivan traaginen uppoaminen myrskyssä vaahtoavaan Näsijärveen syyskuun 7. päivänä vuonna 1929. Aluksessa arvioitiin olleen lähes 140 henkilöä, joista vain 22 pelastui. (Rautio, Tuorila, 2008, 8.)

3.2. Näsijärvi 2008

Näsijärven vedet puhdistuivat hyväkuntoisiksi suurten paperitehtaitten lopetettua toimintansa ja päästöjen laskemisen vesistöön. Viimeisimmät vuonna 2008 lakkautetut tehtaat olivat Lielahdessa toimineet M-realin kemihierretehdas ja sen naapurissa sijainnut ligniinitehdas Ligno Tech Finland Oy . (www.mtvuutiset.fi.)

Näsijärvi sopii nykyisin hyvin monipuoliseen virkistyskäyttöön, kuten kalastukseen, purjehdukseen ja veneilyyn, melontaan, vesiturheiluun, luonnonharrastuksiin, retkeilyyn ja lomailuun. Sen kalakanta on runsas. Näsijärven tärkeimmät saalisajit ovat kuha, hauki, ahven, taimen ja järvilohi. Syvyytensä ja vähäsaarisuutensa vuoksi se on haastava kalapaikka, ja ajoittain kalojen löytyminen on työn takana. (www.fishinginfinland.fi.) Kalakantaa on kasvatettu istutuksilla. (Rautio, Tuorila, 2008, 70.) Järvellä on myös kilpailtu ainakin vetouistelussa, pilkinnässä, moottoriveneilyssä, purjehduksessa, soudussa ja uinnissa.

Ei siis ihme, että Näsijärvellä on vilkasta. Järven rantojen taajamissa ja kesämökeillä asuu paljon vesilläliikkujia. Vetouistelijat pyydystävät kuhaa sekä järvitaimenta ja muutamat ammattikalastajatkin kokevat vielä pyydyksiään. Järvellä näkee kanoottiretkelijöitä, moottoriveneilijöitä, retki- ja kilpapurjehtijoita ja myös pisimpään yhtäjaksoisesti reittiliikenteessä ollut ja edelleen oleva höyrylaiva s/s Tarjanne.

s/s Tarjanteen lisäksi järvellä liikkuu toistakymmentä muuta matkailijoille markkinoitavaa risteilyalusta ja höyrylaivaa. Vesillä liikkujien ja mökkiläisten turvana Näsijärvellä päivystää viranomaisveneitä. Poliisi liikkuu erityisesti viikonloppuisin ja juhla-aikoina kahdella poliisiveneellä ja yhdellä vesijetillä. Järvipelastusseuralla on käytössään kaksi alusta. Myös palolaitoksella on vedellä liikkuvaa sammutus- ja pelastuskalustoa käytössään.

Puhtaanapidosta pitää huolen Pidä Saaristo Siistinä ry:n vapaaehtoiset aktiivit.

Järvipelastusseuran SAR-pelastusalus valppaana Näsijärvellä.

Poliisivene Näsi-Maija partioi aktiivisesti Näsijärvellä.

4. Kirjan suunnittelu

Kirjan on ennustettu kuolevan jo monta kymmentä vuotta. Ensin uhkana oli radio, sitten televisio. Nyt on vuorossa digitalisaatio. Teoreettisen filosofian professori ja Helsingin yliopiston pitkäaikainen rehtori Ilkka Niiniluoto kumoaa kuitenkin tämän kauhukuvan. Hän uskoo tutkijoiden päätelmiin, joiden mukaan kirja tulee tulevaisuudessa muuttamaan muotoaan ja uusien muotojen monipuolistumisen vuoksi kirjat paremminkin tulevat kokemaan renessanssin. (www.kansalliskirjasto.fi.) Tämän perusteella voidaan olettaa, että tällaisille Näsijärvi-kirjan kaltaisille teoksille perinteinen kirja on edelleen julkaisualustana sopiva.

4.1. Kirjan muoto

Kirja on eräänlainen vanhan ajan käyttöliittymä. Käyttöliittymää säädetään pääasiallisesti formaatilla, rakenteella ja materiaaleilla. Kirja syntyy sisällöstä, tavoitteesta, kohderyhmästä ja niiden suhteesta edellämainittuihin. Niiden perusteella on mahdollista määrittellä esimerkiksi mihin lajityyppiin – genreen – kirja kuuluu ja liittää esimerkiksi kirjan ulkoasuun sen lajityypin tunnusomaisia piirteitä.

Kirjan formaatti käsitetään yleisesti kirjan kokona. Sen lisäksi siihen liittyy myös kirjan sidosasu ja käytettävä materiaali (Lehtonen 2004, 256–258). Lisäisin siihen vielä ehdottomasti merkittävänä tekijänä kirjan muodon, karkeasti jaettuna vaak-, neliö- tai pystyformaattiin. Genren lisäksi kirjan – erityisesti kuvakirjan – sisältö vaikuttaa valittavaan muotoon. Myöskin se, missä kirjaa luetaan ja kannetaan tai miten se säilytetään (Itkonen 2004, 223).

Markus Itkonen painottaa myös muotoja ja mittoja sääteleviä asioita seuraavasti: käsiteltävyys, sisällön mukainen tarkoituksenmukaisuus ja osin myös painopaperien standardikoot, A- ja B-sarjan paperit. Viimeksimainitut ovat kustannustekijöitä, standardikokoja käyttämällä voidaan vaikuttaa huomattavasti painopaperin kulutukseen. Kulutus on tänä päivänä myös ympäristökysymys ja kirjapainoista on tullut erittäin ympäristötietoisia. Vuonna 2014 kehitettiin graafisen tuotannon ympäristökriteeristö, mikä on graafisen alan toimijoille tarkoitettu työkalu organisaation laajuiseen ympäristöasioiden hallintaan ja parantamiseen sekä ympäristösertifointiin. (graafinenteollisuus.fi.)

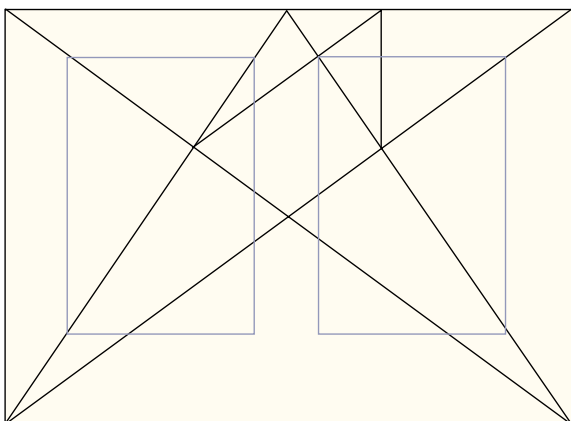
Kirjan – kuten muidenkin painotuotteiden – muodolla on suuri merkitys luettavuudelle ja käytölle (Loiri 1998, 61–62). Loirin mukaan pystyformaatti on aktiivisin, missä katse joutuu tekemään työtä informaation keräämiseen. Pystysuorakaide on myös luonnollinen paperiarkin muoto, koska siinä on valmiiksi paperin oikea kuitusuunta. Painotuote pysyy ryhdikkäänä lukijan käsissä (Loiri 1998, 61.) Neliömuotoa pidetään passiivisempänä, mutta myös joissakin tapauksissa pystysuorakaiteen muotoa monipuolisempänä, sillä se antaa taitavalle taitajalle mahdollisuuksia käyttää enemmän erimuotoista kuva-aineistoa.

Vaakaformaatti on kirjanmuodoista passiivisin. Ihmissilmällä se on mahdollista hahmottaa kerralla varsin tarkkaan, eikä silmiä tarvitse erityisesti liikutella. Vaakamuotoisen kirjan käsittely on

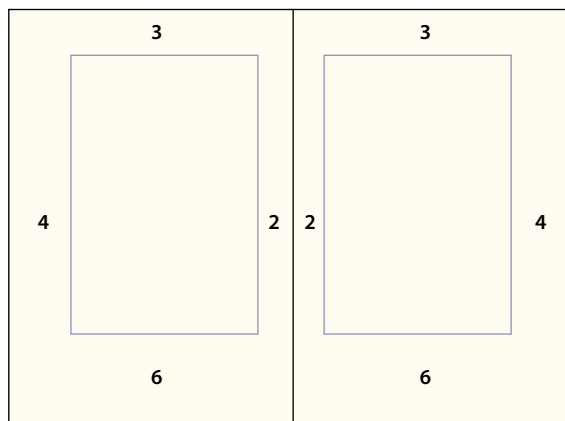

kuitenkin usein pystymuotoista hankalampaa. Myös vaakaformaattinen kirja on usein painoarkkien mitoituksen vuoksi pystyformaattia kalliimpi. (Loiri 1998, 62.)

Kirjan muotoon ja ilmeeseen vaikuttavat myös merkittävästi marginaalit (sisä-, ulko-, ylä- ja alavierukset). Mahtuuko peukalo alamarginaaliin, niin ettei tekstiä jää piiloon? Syökö liian kapea sisämarginaali tekstiä? Ovatko modernin sivuasettelun marginaalit liian kapeita? Liian pienet marginaalit saavat kirjan näyttämään ahtaalta. (Itkonen 2004, 223; Lyytikäinen 1995, 14.)

Klassiset vierussuhteet (Bringhurst 2002, 173)

Klassiset vierussuhteet (Itkonen 2004, 226)

Klassisessa sivuasettelussa sisämarginaali oli pienempi kuin ylämarginaali. Tämä taas pienempi kuin ulkomarginaali. Alamarginaali oli suurin. Se mahdollistaa kirjan pitämisen siten, ettei peukalo peitä tekstiä. Samalla se todentaa säännön, jonka avulla vältetään optinen harha, joka johtaa siihen että tekstipalsta näyttäisi roikkuvan alhaalla tai valuvan alas. (Bringhurst 2002, 173.) Itkonen toteaa myös, että ensinnäkin alamarginaalin tulee olla sivun tasapainon takia ylämarginaalia suurempi, sillä muuten tekstipinta näyttää vajoavan. Toiseksi kirjaa katsotaan aukeamina eikä yksittäisinä sivuina; jotta aukeamista muodostuisi yhtenäinen, tulisi sisämarginaalien olla pienempiä kuin ulkomarginaalien. Samalla on kuitenkin varottava jättämästä sisämarginaaleja kirjan käytettävyyden kannalta liian pieniksi (Itkonen 2012, 104–105).

Itkonen mukaan klassinen sivuasettelu alkaa sisämarginaalin määrittämisestä. Se saa suhdeluvukseen 2, ulkomarginaalin leveys on 4. Ylämarginaalin korkeus 3 ja alamarginaalin korkeus 6. Nykykirjoissa ne vaikuttavat melkko suurilta ja niitä voikin tarvittaessa soveltaen pienentää taloudellisemmiksi. (Itkonen 2004, 227.)

Kysyin nuorena vastavalmistuneena graafikkona kokeneelta faktorilta, miten kirjan mittasuhteet pitäisi toteuttaa siten, ettei lukijalle aiheutettaisi suurta vahinkoa.

Hän vastasi: Merkkipäli pienempi kuin sanapäli, joka pienempi kuin riviväli, joka pienempi kuin palstaväli, joka pienempi kuin sisämarginaali, joka pienempi kuin ylämarginaali, joka pienempi kuin ulkomarginaali, joka pienempi kuin alamarginaali."

Tätä ohjetta olen noudattanut yli 35 vuotta. Myös Näsijärvi-kirjassa.

Sisävierusten leveyttä suunniteltaessa on myös huomioitava sidotaanko vai nidotaanko kirja. Se vaikuttaa kirjan aukeavuuteen, kuten myös kirjan sivumäärä, painopaperin paksuus ja sen taipuisuus. Marginaalit määrittelevät lopulta myös palstaleveyden. (Itkonen 2004, 226.)

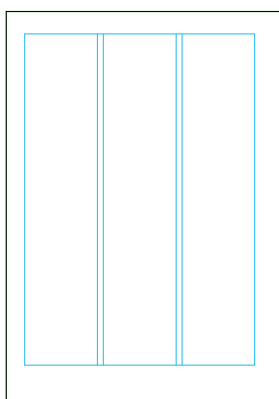
4.2. Kirjan koko

Kukin kirja – kuten painotyöt yleensäkin – tulee suunnitella sisältönsä, tavoitteensa, lukuympäristönsä ja genrensä huomioiden. Arvokkaat ja pitkäaikaisempaan käyttöön tarkoitetut teokset ovat yleensä kooltaan isoja ja kovakantisia. Kertakäyttöiset taas usein pehmeäkantisia taskukirjoja, pokkareita. Puhtaasti tekstisisältöiset kirjat ovat yleensä pienempiä ja ohuempia jo siksi, että niitä voidaan kannatella yhdellä kädellä. Kuvakirjat kuten luonto-, taide tai valokuvateokset ovat usein muodoltaan vaakasuorakaiteita johtuen käytettävästä kuvamateriaalista, mikä on myös usein vaakamaattista. Tällaisissa suurikokoisissa kuvapainotteisissa kirjoissa kuvien pitää olla näyttävästi esillä ja riittävän suuressa koossa, jotta niiden tarkastelu olisi helppoa. Siksi myös tällaisten kirjojen koko on normaalia suurempi. Tällaisia kirjoja kannatellaan yleensä kahdella kädellä niitä luettaessa. (Hochuli 2003, 36.)

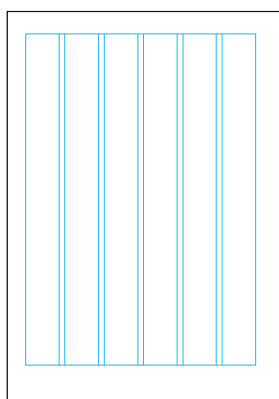
Kokoa suunniteltaessa on kuitenkin syytä huomioida kirjajhyllysten standardit, että teos mahtuisi sinne hyvin eikä työntyisi esiin muiden kirjojen joukosta. (Hochuli 2003, 62.)

4.3 Kirjan gridi ja taittopohjat

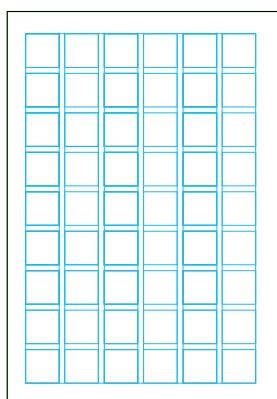
Kaikessa taittamisessa oleellisinta on sheema, taittopohja ja gridi. Kaikki nämä kolme sanaa liittyvät samaan asiaan. Taittopohja sisältää kaikkeen sommitteluun liittyvän perusasian, rajatun tilan. (Loiri 1998, 62.) Niiden avulla vakioidaan sommittelun sisäiset rajat, marginaalit ja palstoitus, horisontaalilinjat, tekstialueet, sivunumeroiden paikat, leikkausmerkit ja bleedit eli leikkausvarat. (Lyytikäinen 1998, 12.)

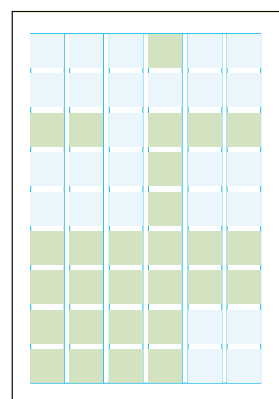
Kolmipalstainen sivupohja.

Kolmipalstainen sivupohja jaettuna puolipalstoihin.

Kolmipalstainen sivupohja jaettuna puolipalstoihin ja puolipalstan leveyden korkuisiin neliömoduuleihin.

Sivupohjan taittoluonnos rakennettuna moduulien mittojen mukaan. (Lyytikäinen 1998, 12.)

Taittajan urani alkuvaiheessa taitot tehtiin vielä sheemapaperille piirtämällä. Sheemapaperi oli yleensä painettu sinisellä värillä kaikki taitettavan julkaisun vakiiolementtien paikat. Elementit olivat samat, mitkä Lyytikäinen luetteli edellisessä kappaleessa. Sheema vastasi nykyisten taitto-ohjelmien taittopohjia ja toimi käytännössä gridinä, koska siihen oli piirretty kaikki ehjään sommitteluun tarvittavat apuviivat. Taittaja vastaa käytännössä koko painotyön asemoinnista ja typografiasta aina tekstin luettavuutta myöten. Asemoinnin kannalta on tärkeää, että taittopohjan gridit tehdään mahdollisimman pitkälle sisältö huomioiden. Näsijärvi-kirja toteutettiin mahdollisimman yksinkertaisella gridillä. Käytännössä kirja taitettiin yhden perusmasterpohjan päälle.

Gridi on siis osa taittopohjaa. Se tarkoittaa varsinaisesti apuruudukkoa, jolle taittoelementit voidaan sijoittaa. (Lyytikäinen 1998, 12). Sen avulla vakiinnutetaan eri sivuilla olevat elementit samoille linjoille jolla saadaan aikaan linjakkuutta. Sen avulla on mahdollista saada sommittelu jännitteelliseksi ja tasapainoiseksi ja pitää taitto ehjänä. Gridi on taiton perusta, se on pinnan perusjaon ratkaisu, johon julkaisun ilme ja järjestelmällisyys pohjautuu. (Lyytikäinen 1998, 12.)

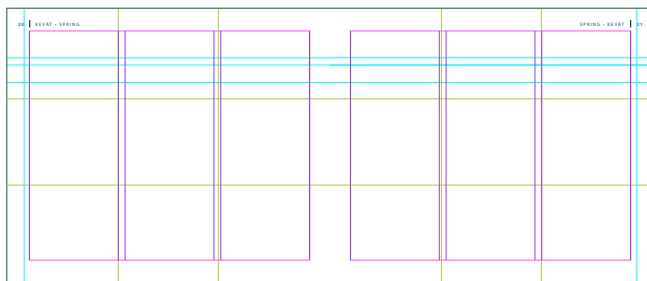
Oman kokemukseni pohjalta taittopohjaan luotu gridi on välttämätön sellaisissa painotöissä, joissa on runsaasti erilaisia kuva- ja tekstielementtejä, kuten aikakaus- ja uutislehdet. Sen avulla monisivuisen julkaisun kokonaisilme kyetään pitää harmonisena ja yhtenäisenä. Näsijärvi-kirja ei aineistonsa vuoksi sellaista edellyttänyt.

Gridi hahmottaa palstoituksen ja sen sijainnin lisäksi myös painotyössä vallitsevia vaakalinjoja, joita käytetään muiden taitollisten elementtien sijoittamisen apuna. Vaikka gridi onkin pohjimmiltaan järjestykseen luomiseen tarkoitettu varsin jäykkä geometrinen jako, täytyy sillä voida myös leikkiä. Visuaalista kiinnostavuutta lisää aina totutun rytmien pieni rikkominen, yllätys. Poikkeama totutusta kuitenkin merkitsee lukijalle aina muutosta, oletuksena myös sisällöllistä muutosta. Siksi on tärkeää muistaa, ettei poikkeamat johda lukijaa viestin ytimeistä harhapoluille. (Lyytikäinen 1998, 15.)

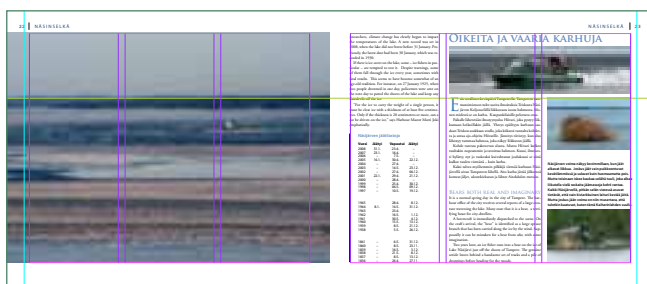
Gridi siis rakentuu painopinnan palstalinjoista ja niistä vaakalinjoista, joilla sivulle asetellaan. Joskus gridi voi koostua pelkistä palstalinjoista, toisessa ääripäässä painopinta voidaan jakaa vertikaalisti esimerkiksi kymmeneen osaan, jolloin gridi muuttuu modulaariseksi. Tällöin kaikki taittoelementit on muotoiltava moduulin muotoisiksi. Tämä edellyttää tarkkaa suunnittelua kuvituksen suhteen siten, että käytettävissä on riittävä määrä pysty- ja vaakamaattisia kuvia, jotka voidaan rajata moduulien muodon ehdoilla. Samoin tekstit on kirjoitettava moduulien mukaan mittoihin.

Taittopohjan ei tule kuitenkaan väkisin pakottaa aineistoa gridiin. Gridi on palvelija, ei herra. Gridi on syytä suunnitella siten, että aineisto voi elää sen sisällä. Tämä tietenkin edellyttää sitä, että gridi suunnitellaan siinä vaiheessa, kun aineiston mitta ja muoto sekä kirjan tavoite on selvillä. Jost Hochuli varoittaa gridin yksisilmäiseltä käytöltä. Kun aineistoa ei huomioida gridiä suunniteltaessa, se pahimmillaan tuottaa kaaoksen järjestyksen sijaan. (Hochuli 2003, 44.)

Itse käytiin Näsijärvi-kirjassa gridinä palstoja ja palstavälejä. Suurin osa kuvista oli valmiiksi rajattuja, joten niiden muodot olivat vakiot. Käytiin optista linjaa tarvittaessa siten, että pienemmät kuvat, faktalaatikot ja muut erilliset tekstielementit, kuten leipätekstin lyhennetty kieliversio, oli linjattu aina silloin optiseen linjaan, kun taitossa ei ollut niille muuten linjautunutta paikkaa.

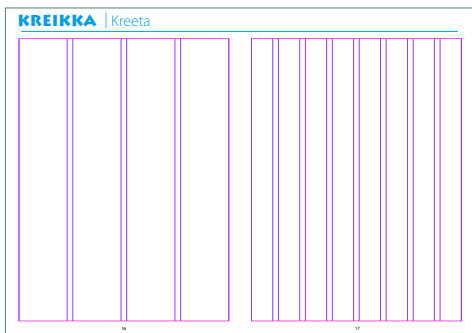

Optiset linjat tehty koko sivuformaatin mukaan sekä ylös että alas.

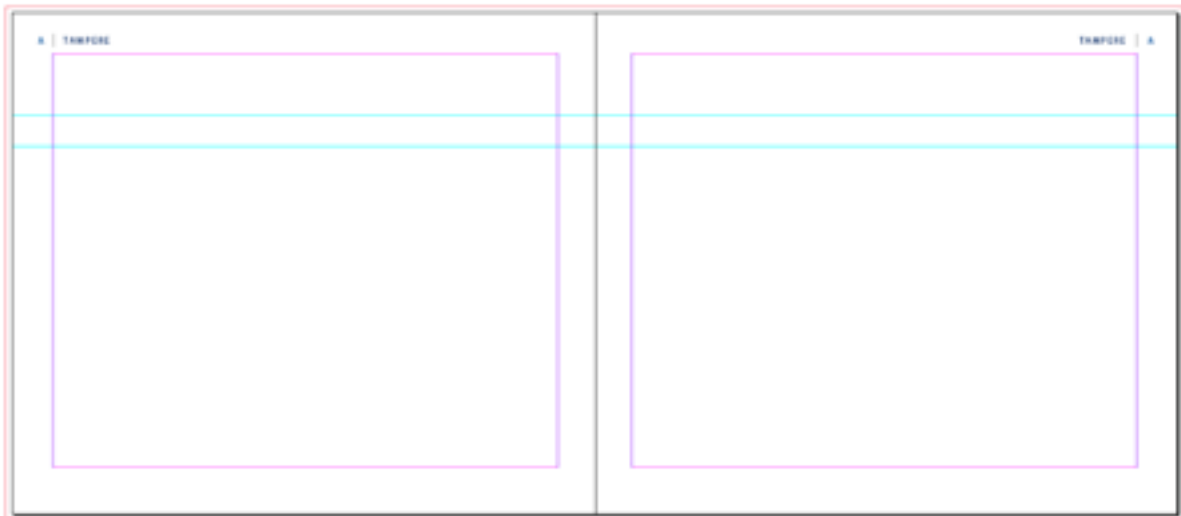
Taitossa optisen linjan mukaan sijoitettuja kuva- ja tekstielementtejä. Myös pääkuvan horisonttilinja myötäilee sitä.

Olen käyttänyt joskus jo opiskeluaikani (1978–81) huomattavasti tiukempaa gridiä, palstojen puolitusta. Silloin tein erään matkatoimiston kesämatkaopasta; katalogillinen kertomuksia, kohdeselostuksia ja aikatauluja. Puolittamalla palstat, oli mahdollista tehdä varioivia taittoja ja kuitenkin säilyttää monisatasivuisen katalogin yleisilme ja rytmi identtisenä. Nyt huomaisin Lyytikäisen esittelevän kirjassaan samanlaisen ajatuksen. (Lyytikäinen 1998, 15.) Se on mielestäni ehdottoman toimiva, koska jo pelkästään palstaleveyksiä varioimalla saadaan eri tekstielementit eroamaan visuaalisesti toisistaan. Kun vielä käytetään typografisia kontrasteja ja toteutetaan tekniikkaa loogisesti koko painotyön läpi, ei tarvita erityisiä korostekeinoja kuin aivan välttämättömissä paikoissa. Tämä säästää lukijaa usein tarpeettomalta visuaaliselta hälinältä.

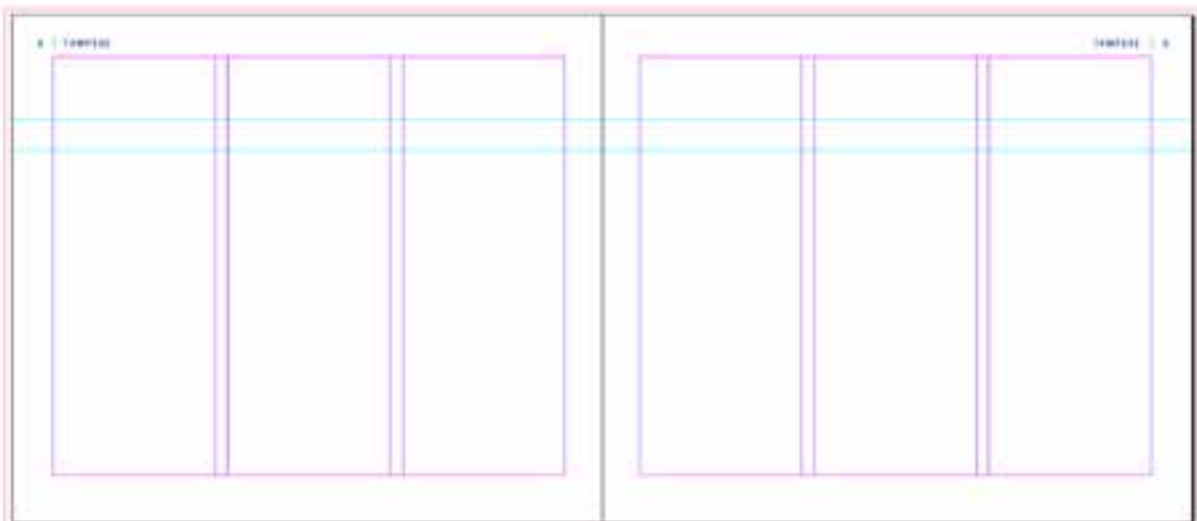

Tässä esimerkissä julkaisun perussivu on 4-palstainen. Master-sivuilla on myös 8-palstainen versio, missä palstaväli on sama kuin 4-palstaisessakin. Taitossa tekstipalstoja varioidaan tarpeen mukaan.

4.4 Näsijärvi-kirjan gridit ja taittopohjat

A_MASTER-sivu, 1-palstainen, 3 mm leikkuuvara. Käytetään painopinnankokoisten kuvien pohjina. Taitto-ohjelman snap to grid -toiminta helpottaa kuvan asemointia taittovaiheessa.

B_MASTER-sivu, 3-palstainen, 3 mm leikkuuvara. Tekstiasemointia helpottava palstajaotus. Toimii myös sommittelua tukevana gridinä

C_MASTER-sivu, 3 + 1/3-palstainen, 3 mm leikkuuvara ja 13 pisteen rivirekisteri. Rivirekisteri helpottaa pitämään vierekkäisten palstojen leipätekstien peruslinjat samassa tasossa. Sillä luodaan myös linjakkua taittoon.

Näsijärvi-kirjan gridit ja taittopohjat

Esimerkkejä

202 | VIRRAT
VIRRAT | 203

KANAVAMUSEO

Virtain perinneyhtiön yhteydessä oleva Hartokan-
ken edikatuva kuuluu muunmuassa Kanavamuseon.
Sitten lähtevällä on edikatuva Kanavamuseon
vanhan alijärven läheisyyteen. Njyryty
sitten edikatuva Hartokan Kanavan (Kantti, Lempiälän,
Virtain em.) vanha. Museon läheisyyteen on Virtain-
ken Kanavan keskus sijaitsee.

Museon läheisyyteen sijaitsee Kanavamuseon keskus
sitten alijärven Kanavamuseon, joka sijaitsee Harto-
kan ja edikatuva vanha Kanavamuseon keskus.
Jokainen Kanavamuseon edikatuva Kanavan ja
edikatuva keskus, joka 1900-luvulla on nykyisin
on.

THE MUSEUM OF CANAL
There is a canal of Hartokan near to the village of
Virtain in Virtain. It is one of the most beautiful in Finland.
In the area is also a canal museum which presents all the
canals of the region of Virtain. The history of canals in Fin-
land is more than 500 years old.

VIRTAIN PERINNEKYLÄ

Virtain perinneyhtiö on vuonna 1956 perustettu mu-
seo- ja matkailuyhtiö. Se toimii myös kulttuuri-
perinnön ylläpitäjänä ja tarjoaa vierailijoille kirkon-
kylän ja kirkonkylän. Kaikki Perinneyhtiön järjestämät
reitit on tarkasti ja ohjelmassa – muun muassa kirkon-
kylän polku ja muun muassa.

Näyttökäs Marinin tarjoaa alustaa muunmuassa
ja näyttökäs sekä muunmuassa ohjelmassa.
Marinin vanha puutalo on muun muassa ja kahvila.
Kansainvälinen kulttuuriperintö on muunmuassa maan-
kunta- ja muunmuassa muunmuassa kulttuurin
keskus kirkon keskus ja muun muassa kulttuurin
keskus kirkon keskus muun muassa (1878),
kirkonkylä (1828) ja muunmuassa (1840-luku).

Virtain perinneyhtiön keskus on: Rappakanta muun-
muassa, joka on 1840-luvun vanha edikatuva ja muun-
muassa 1800-1900-luvun vanha edikatuva. Edikatuva
on 1700-luvun kirkon. Muunmuassa on muun muassa
ja Marinin Keskus (1747-1853) kirkon vanha puutalo
ja kirkon keskus. Ohjelmaa ja muun muassa muun-
muassa on 1740-luvulla.

Kirkon keskus on 1950-luvun kirkon-
keskus, joka on alustan sijainnut Oulussa. Rappakanta
sitten muunmuassa J.W. Engström-yhtiön keskus 1946-47.
Kirkon keskus on kirkon keskus ja muun muassa ja
muunmuassa puutalo, jossa on kirkon keskus ja muun muassa keskus
ja muunmuassa, muun muassa.

Lisäksi perinneyhtiö järjestää muunmuassa muun-
muassa ja muunmuassa muunmuassa kirkon-
keskus.

B_mastersivu, 13-palstainen, 3 mm leikkuvuara. Teksti 1-palstainen, kuvat 2-palstaiset.

104 | MUROLE
MUROLE | 105

LUONNONSATAMIA

Muunmuassa kirkon keskus on paljon saaria, joita
on edikatuva muun muassa kirkon keskus.
Rappakanta on muun muassa kirkon keskus, jossa on
muunmuassa, muun muassa, muun muassa, muun muassa
muunmuassa.

NATURAL HARBOURS
After the Murola canal, there are plenty of islands by which you can
anchor your boat thanks to their sheltered location. The beaches
are often extremely rocky, so it is imperative to be aware of where
you are, if you are from inland water. The Virtain island,
which is also known by the name Mikonsaari, holds one of the
houses of the Näsijärvi Sailing Club (Näsijärven purjehdusseuran talokirja).

1-palstainen A-mastersivu vasemmalla ja 3-palstainen B-mastersivu oikealla. Teksti 1-palstaista.

124 | RUOVESI
RUOVESI | 125

WITH STEAM TO RUOVESI

The humming wind, small waves and the distant roar of
steam which accompany the arrival of the train of the old
boats in Ruovesi harbor. This event is held every
August has witnessed the shores full of curious people and
dressed boat lovers. This is the main highlight around
the lake in Ruovesi.

There is no mystery of fuel tanks when the old steam
ships Häme and Näsijärvi II are loaded by logs.

Lauri Vuori ja Pekka Eto.

C_MASTER-sivu, 3-palstainen, 3 mm leikkuvuara. Tekstipalsta linjattu optiseen linjaan, ylämarginaali rikottu viemällä kuva leikkaukseen. Kuvan yläreuna linjattu leikkuvuaraan.

4.5. Kirjan sommittelu

Sommittelu on kuvan tai minkä tahansa teoksen komposition laadintaa eli teoksen osien järjestelemistä pinnalle. Tavoitteena on, että niistä muodostuu suunnittelijan haluama esteettinen kokonaisuus, joka ilmentää tasapainoa tai liikettä (Loiri 1998, 62). Mielestäni Loirin tulokulma rajoittuu tässä enemmän estetiikkaan kuin viestintään. Painotyön sommittelun pitää mielestäni tukea ensisijaisesti viestin perillemenon tavoitetta, ei visuaalisuutta tai estetiikkaa.

Sommittelun lähtökohtana on rajattu tila. (Loiri 1998, 62.) Bergströmin mukaan symmetrinen sommittelu tarkoittaa (typografiassa ja kuvasommittelussa) sitä, että otsikot, kuvat ja logot lähtevät keskiakselilta ja vasen puoli on oikean peilikuva. Sommittelu koetaan rauhallisena ja harmonisena, jopa kauniina. Lukija saa viestin helposti vastaanotetuksi. Bergströmin mukaan symmetrisen sommittelun riski on kuitenkin helposti syntyvä staattisuus. Sen sijaan epäsymmetrisessä sommittelussa keskiakselille on annettu kyytiä ja se on korvattu toimivammalla kontrastisella muodon, värien ja pinnan leikillä. (Bergström 2003, 233.)

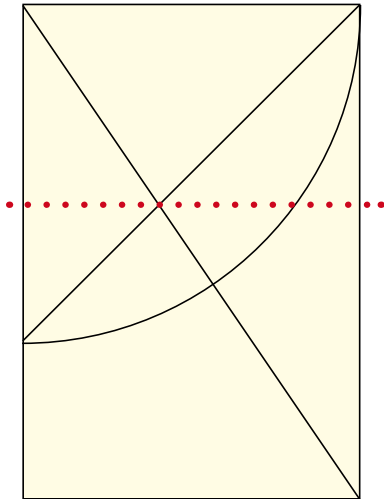
Loirin mukaan kuvasommittelussa pyritään hakemaan tasapainoa. Mikäli tasapainoa haetaan käyttämällä kuvapinnan keskipistettä, päädytään pysähtyneeseen lopputulokseen. Dynaamisessa suunnittelussa kuvan painopiste hakeutuu yleensä hieman ylöspäin (Loiri 1998, 63). Niin ikään Jan Tschichold korostaa epäsymmetrisen typografisen muotoilun dynamiikkaa. Siinä valkoinen tausta muuttuu aktiiviseksi osaksi sommittelua. Valkoisen tyhjän tilan käytössä valkoinen on aina vahvempi kuin harmaa tai musta. (Tschichold 1928, 41–42.) Edellä mainittujen perusteella voidaan päätellä, että kirjaitossa sommitteluelementtejä ovat paitsi kuvat ja tekstit, myös tyhjä tila.

Olen käyttänyt *Näsijärvi-kirjan sommittelussa ainakin seuraavia, nyt lähdeviitteissä mainittuja sommitteluun liittyviä elementtejä: jäsennetty tyhjä tila, valöörikontrasti, kuvien kokokontrasti, dynaaminen taitto, typografinen kontrasti; sekä vahvuus että muotokontrasti. Näiden käsitteet olen oppinut jo perusopinnoissani, mutta vaistonvaraisia taiton ja visuaalisen viestinnän työkaluja niistä on tullut vasta työkokemuksen kautta.*

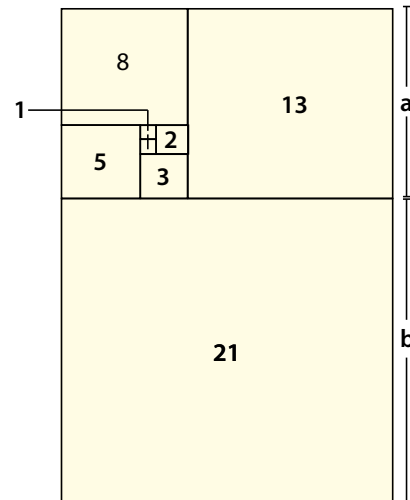
Kirjan tasapainoiseen sommitteluun vaikuttaa oleellisesti painopinnan mittasuhteet ja muoto. Perinteinen sommittelusääntö on kultainen leikkaus. Se syntyy, kun jana jaetaan kahteen osaan siten, että lyhyemmän osan suhde pitempään osaan on sama kuin pidemmän osan koko janan pituuteen. Kultaisen leikkauksen matemaattinen suhde on noin 1 : 0,618. Kultainen leikkaus tuli keskiajan lopulla 1400-luvulla suuren huomion kohteeksi. Sen ajateltiin pythagoralaiseen tapaan olevan maailman peruslukuna ja katsottiin että se on esteettisen sopusuhtaisuuden perusta sekä rakennus- että kuvataiteessa. (Loiri 1998, 64.) Hochuli mainitsee myös Fibonaccin lukujonon: 1:2, 2:3, 3:5, 5:8, 8:13... Siinä kahden perättäisen luvun suhde lähestyy kultaista leikkausta. Yleisiä kirjaformaatteja ovat 2:3, 3:5 ja 5:8. (Hochuli 2003, 38.) A-sarjan paperit ovat jo luonnostaan

liki kultaista leikkausta. Muissa formaateissa voi sommittelun tukena käyttää esimerkiksi tasapainolinjaa. Tasapainolinja suhteutuu sivun leveyteen ja korkeuteen ja toimii käytännössä kaikissa formaateissa.

Huomaan toteuttaneeni kirjan taiton tutkimieni lähdekirjallisuudesta löytämieni mallien ja teorioiden mukaan. Kirjan sommittelu toteutettiin epäsymmetrisesti. Erilaisilla kontrasteilla typografiassa ja ennekaikkea kuvien koko- ja muotokontrasteilla, joista ainakin Tschichold, Itkonen, Loiri, Hochuli, Lyytikäinen ja Bergström mainitsivat.

Kuvan tasapainolinja määritellään seuraavasti: Piirretään kuvapintaan lävistäjä. Piirretään ympyrän kaari, jonka säde on kuvapinnan leveys. Piirretään näin syntyneen neliön lävistäjä, jolloin syntynyt leikkauspiste määrittelee tasapainolinjan. Tasapainolinja voidaan määrittää mistä kulmaasta tahansa. (Loiri 1998, 62.)

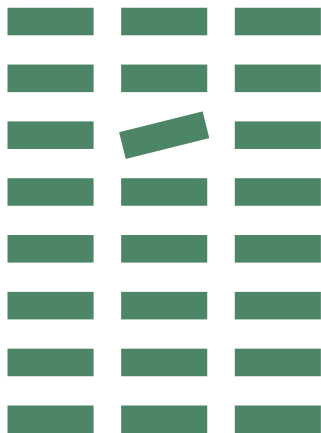
Kultaisessa leikkauksessa muodon lyhyemmän sivun suhde pitempään sivuun, $a + b$ suhde suurempaan osaan a on sama kuin tämän osan suhde pienempään osaan b . Kultaiseen leikkaukseen liittyy läheisesti Fibonaccin lukujono, jossa jokainen luku on kahden edellisen luvun summa; 1:2, 2:3, 3:5, 5:8 jne. (Hochuli, 2003, 38.)

Kirjan sommittelussa nousee esiin yksi kirjan selkeä ero muista painotuotteista; sillä on selkä. Moderni taitto pyrkii käsittelemään lähes kaikkia julkaisuja aikakauslehtien tapaan aukeamittaisina. Kirjan kohdalla se on vaikeaa, koska kirjan sivut kiertyvät konkreettisesti selän kahden puolen. Tämä vaikeuttaa taitteen yli sijoitettavien kuvien ja erityisesti otsikoiden ja muiden tekstielementtien käyttöä. Kirja on rakenteellisesti symmetrinen. (Hochuli 2003, 35.) Sellaiseen rakenteeseen ei epäsymmetrinen ja dynaaminen typografinen sommittelu luontevasti istu.

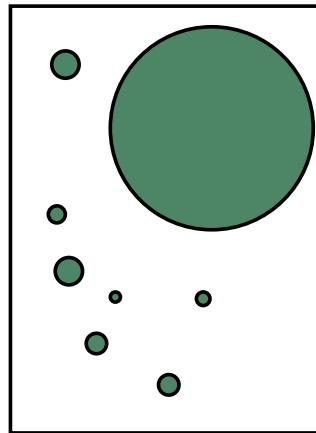
Kuitenkin ratkaisuksi kaikkeen voidaan käyttää sopivaa kontrastia, josta voi luoda säännön. Visuaalinen kontrasti luodaan sopivista vastakohtista. Se, mikä toimii typografiassa, toimii kaikessa muussakin visuaalisessa suunnittelussa. Teksti on organisoitava loogisesti eri kirjainkokojen ja leikkausten, painotusten ja asettelun kautta suhteessa käytettävään tilaan, väreihin ja muihin taitossa käytettäviin elementteihin. (Tschichold 1928, 40.)

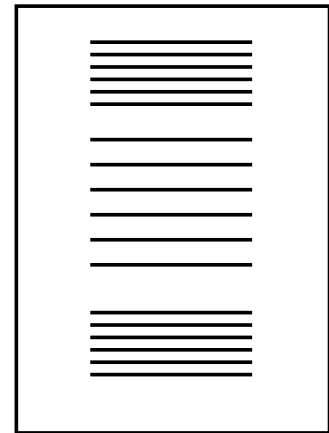
Tschichold painottaa vielä kontrastien suurta merkitystä suunnittelutyössä: *Muodon todellinen merkitys on saatu esiin vastakohtien kautta. Emme havaitsisi päivää, ellei olisi yötä. Kontrasti saadaan monilla erilaisilla tavoilla aikaan; yksinkertaisimpia niistä ovat pieni/suuri, vaalea/tumma, vaakasuora/ pystysuora, kulmikas/pyöreä, suljettu/avoin, värikäs/väritön. Kaikki ne tarjoavat aineksia suunnittelulle ja muotoilulle* (Tschichold 1928, 40).

Vaaka - vino - vaaka.

Monta pientä - yksi iso.

Tiheä - harva - tiheä.

Tässä muutamia esimerkkejä Tschicholdin esittämistä mahdollisesti käytettävistä kontrasteista.

Kokemukseni ja hiljaisen tiedon pohjalta olen oppinut soveltamaan visuaalisen suunnittelun töissäni seuraavaa: *"Luo sääntö ja riko sitä törkeästi!"* Tämä tarkoittaa sitä, että kun taittoon luodun järjestyksen hallitusti ja harkitusti rikkoo, tuottaa se järjestykseen pikantin mausteen. Sama pätee mielestäni erityisesti taittoon ja sommitteluun. Luodaan selkeä rakenne, tehdään huolellisesti taittopohjat riittävän monipuolisine grideineen. Rikotaan sitten dynaamista taittoa harkitusti ja tarkoituksenmukaisesti erilaisilla kontrasteilla typografiassa, kuvakontrasteissa, grideissä joitakin esimerkkejä mainitakseni. Kirjaitossa ollaan havaintojen mukaan hillitymmällä linjalla kuin lehtitaitossa. Siksi Näsijärvi-kirjassa muodon rikkomisen on hillittyä. Suurimmat muodosta poikkeamat ovat kuvien vieminen leikkaukseen. Yllä olevat esimerkit mahdollisista käytettävistä kontrasteista ovat omasta koulutusaineistostani. (Kiiskilä 2013, 40)

5. Luettavuudesta ja typografiasta

5.1 Luettavuudesta

Typografian ensisijainen tavoite on hyvä luettavuus. Suomen kielessä on vain yksi vakiintunut sana, jolla voimme arvioida typografisen tekstin ulkoasun selvyttä: *helppolukuisuus* (Itkonen 2012, 73). Englannin kielessä typografinen sanasto on laajempi. Luettavuutta voidaan kuvaamaan voidaan

käyttää kahta eri termiä: *legibility* ja *readability*. Readability tarkoittaa helppolukuisuutta kokonaisuudessaan, legibility on taas yksi sen tekijä. Legibility tarkoittaa nimenomaan kirjainmuotojen helppoa erottuvuutta, ja kirjaintyyppin selkeyttä luettavuuden kannalta. (Itkonen 2012, 73.)

Hyvä typografia tukee lukijaa lukutapahtuman aikana. Lukutapahtumassa katse siirtyy välillä pysähdellen vasemmalta oikealle, joskus etenemisvauhti hidastuu ja taas nopeutuu. Pysähtymispaikat ovat kiintopisteitä, sanoja tai sanan osia. Lukiessaan silmä hahmottaa ehjiä sanakuvia, ei yksittäisistä kirjaimista koostuvia muodostuvia sanoja. Luettavuutta hidastaa ja heikentää sanakuvan hahmottamisen vaikeutuminen. Vaikeutuminen johtuu useimmiten sanojen tavuttamisesta tai liian pienistä tai suurista sana- ja merkkiväleistä. (Loiri 1998, 34.) Tätä tukevat myös hahmolait, periaatteet joiden mukaan aivomme päättävät, mitkä kuuluvat yhteen ja mitkä ovat erillisiä. (www.blinkhelsinki.fi) Epäselvästi välistetyt sanakuvat ja niiden sanavälit vaikeuttavat sanakuvan hahmottamista ja sitä kautta luettavuutta. Myös Bergström muistuttaa siitä, että suunnittelijan on hyvä tietää, että me luemme sanakuvia, emme yksittäisiä kirjaimia. (Bergström 2003, 134.)

Vielä Loiria ja Bergströmiä vahvemman vakuuden saamme filosofian tohtori Yrjö Arajuuren lisensointityöstä. Siinä hän toteaa silmänliiketutkimustensa tuloksena, että *...kun näemme tekstissä sanan tai sanaryhmän, voimme näkökykymme lisäksi käyttää hyväksi tietoaamme siitä, millaisia kirjain- ja sanayhdistelmiä kieleemme sallii. Emme siten tarvitse "näköinformaatiota" edes jokaisen sanan kohdalla* (Arajuuri 1980, 9–10).

Jan Tschichold muistuttaa puolestaan, että sellainen typografia, jota kaikki lukijat eivät voi lukea, on käyttökeltotonta. Keskimääräinen lukija ei hyväksy liian pientä tai silmää ärsyttävää tekstiä. (Tschichold 1948, 56.) Olof Eriksson taas korostaa, että kirjaimet ovat viestintävälineitä, joiden tehtävä on välittää sanomaa. Hän painottaa erityisesti luettavuutta ja sisällön selkeää jäsentämistä unohtamatta myöskään tuotteen käsittelyn kätevyyttä. (Eriksson 1974, 182.)

Bo Bergström nostaa esiin näkyvän ja näkymättömän typografian käytön funktionaalisuuden. Hänen mielestään näkyvä typografia sopii parhaiten vapaassa ja ilmaisevassa asiayhteydessä. Näkymätön taas on parhaimmillaan kirjallisuudessa, informatiivisessa viestinnässä ja opetuksessa. (Bergström, 2003, 125.)

5.2 Kirjan typografiasta

Typografia on se osa painotuotteen muodostelua, joka luodaan typografista aineistoa ja välineistöä käyttämällä. Siihen sisältyy kirjainten valinta, ladelman muotoilu ja vierusten määrittely. Myös paperin värin ja kuvituksen valinta ovat osa typografista suunnittelua (Loiri 1998, 32). Se on siis painotuotteen graafinen ulkoasu.

Jost Hochulin mukaan saksalainen typografi ja kuvittaja Hans Peter Willberg tunnistaa kirjatyografiassa seraavat kuusi kategorialla: *typography for linear reading, for information, for consultation and for selective reading, and then typography that differentiates and typography that follows units of meaning* (Hochuli 2003, 47). Itse tulkitse tämän niin, että jäsennetty sisältö saadaan näkyväksi käyttämällä leipätekstistä poikkeavaa typografiaa sisällöltään leipätekstistä poikkeavalle tekstiaineistolle. Tschichold toetaan vielä, että tämä typografinen jäsenitys ei voi olla mielivaltaista, vaan sen täytyy olla käsikirjoitustekstiin sidottua. (Tschichold 1948, 62.)

Edelleen Hochuli (2003, 47) painottaa sitä, että kukin kirja on käsitettävänä omana itsenäisenä kokonaisuutenaan, jolla voi olla runsaasti leipätekstistä poikkeavaa aineistoa, kuten faktalaatikoita, nostoja ym. Myöskin eri genreja edustavat kirjat voivat vaatia oman genrensä mukaista typografista jäsenitystä.

Robert Bringhurstin mukaan typografian tehtävänä taas on ensisijaisesti kunnioittaa tekstin sisältöä ja palvella lukijaa. Bringhurst (2002, 24) nimeää typografialle viisi tapaa, joilla sen kuuluisi näitä asioita toteuttaa:

- 1 Kutsua lukija tekstiin
- 2 Paljastaa tekstin sävy
- 3 Selkeyttää tekstin rakennetta
- 4 Linkittää teksti muihin elementteihin
- 5 Aktivoida lukijaa (Bringhurst 2002, 24.)

Bringhurst pitää näitä tapoja käypinä kaikkeen typografisen suunnittelutyön käyttöön. Nämä pätevät varmasti kirjoissa. Helppolukuinen ja tuttu typografinen ilme on kutsuvampaa kuin uusi ja vieras. Typografian muotokielellä voidaan paljastaa tai tukea tekstisisällön luonnetta ja sävyä, esimerkiksi pehmeä, tumma, kova. Hyvin rakenteellisesti jäsenetty sisältö tuetaan hyvin rakenteisiin sopivalla jäsenetyllä typografialla. Sillä voidaan myös linkittää tietyt kirjan tekstiosat tiettyihin kuviin tai muihin kirjan elementteihin. Hyvin suunniteltu typografia ei tule lukijan ja tekstin väliin, vaan aktivoi lukijan syventymään helpommin teoksen sisältöön. Toimivassa typografiassa on aina myös kontrasteja.

Itkonen mukaan typografia on taidetta ja viestintää. Niissä molemmissa tarvitaan kontrastia asettamaan asiat haluttuihin suhteisiin. Kontrasti luo vaihtelua mistä syntyy rytmi. Ilman sitä lukija puuttuu ja mielenkiinto lukemiseen sammuu. (Itkonen 2012, 81.) Mielestäni painotyön luonne ja laatu vaikuttavat kuitenkin oleellisesti siihen, missä rajoissa typografiaa voidaan käyttää.

Hendelin havaintojen mukaan suurin osa kirjojen typografiasta ja taitosta on perinteisiin nojaavaa ja rauhallista. Klassinen tyyli on kestänyt aikaa muoti-ilmiöitä paremmin. 80-luvulla suunnitellut – ja sen aikakauden tyylin mukaiset – kirjat näyttävät tänä päivänä kiusallisen ”kasareilta”. Richard Hendelin mukaan kaunokirjallisuuden typografiassa ei juurikaan nähdä uusia suuria luovia ratkaisuja ja se on yleensä myös varsin jäykkää. Tämä pätee lähes kaikkeen kaunokirjallisuuteen.

Niinpä hänen mukaansa kirjatypografiassa ovat kirjan perinteet vahvasti edustettuna ja lukijat huomaavat pienetkin poikkeamat perinteestä. Lukijat eivät juurikaan kiinnitä suunnitteluun tai suunnittelijaan huomiota jos kirja näyttää siltä kuin kirjan kuuluu näyttää. Hänen mukaansa arkipäiväisten asioiden design on usein näkymätöntä. (Hendel 1998, 9.) Samasta typografian näkymättömyydestä kirjoitti myös amerikkalainen Beatrice Warde teoksessaan *Kristallimalja* (1930).

Kirjatypografia siis poikkeaa monien muiden painotuotteiden typografiasta myös siksi, että kirjojen käyttöikä on yleensä muita paljon pidempi – jopa useita sukupolvia. Siksi klassinen typografia sopii kirjaan yleisesti paremmin. Tutut kirjaintyytit myös tukevat helppolukuisuutta. Markus Itkosen mukaan tottumuskin ohjaa sitä, millaiset tekstit koemme miellyttäväiksi ja mitä luemme nopeasti ja virheettömästi. Antiikvalla oli tässä mielessä hallitseva asema 1900-luvun loppupuolelle saakka ja on kirja- ja sanomalehtitypografiassa edelleen (Itkonen 2012, 75). Siis mitä vieraammalta lukemamme sana näyttää, sitä enemmän muoto häiritsee. Tiedostamattomasti odotamme sitä muotoa, johon olemme tottuneet. Kaikki muu vieraannuttaa ja tekee lukemisen vaikeammaksi. Kirjaintyyppi on sitä luettavampi, mitä vähemmän perusmuoto eroaa totutusta, jota on käytetty useiden sukupolvien ajan (Tschichold 1948, 56).

5.3 Antiikva versus groteski

Perinteinen, ellei suorastaan ikuinen kysymys on, onko antiikvateksti helppolukuisempaa kuin groteskilla ladottu teksti. Itkosen mukaan asiasta on viimeisen sadan vuoden aikana tehty toistasataa tutkimusta. Tulokset kuitenkin ovat olleet ristiriitaisia tai niissä ei ole noussut esiin merkittäviä eroja. Osassa tutkimuksia on todettu myös metodologisia virheitä. (Itkonen 2012, 74–75.)

Hyödyllisempää onkin todeta, että molempiin ryhmiin kuuluu luettavuudeltaan hyviä, keskinkertaisia ja huonoja kirjaintyyppejä (Itkonen 2012, 75). Tässä kohtaa on helppo nojata jo edellä mainitsemini Tschicholdin toteamukseen kirjaimen totutusta perusmuodosta ja Itkosen mielipiteeseen tottumuksesta ja valita kirjatypografiaksi sellaisia vakiintuneita kirjaintyyppejä, jotka ovat paikkansa jo ansainneet.

Näsijärvi-kirjaan typografia valikoitui klassiselta pohjalta. Leipätekstiksi valitulla renessanssi-antiikvalla on pieni x-korkeus, mutta sitä oli mahdollista käyttää luettavuuden kannalta riittävän suurena kirjassa, jossa kuvat ovat pääosissa ja tekstiä on suhteellisen vähän. Sille pariaksi ja kontrastia tuomaan valitsin Robert Slimbachin ja Carol Twomblyn Adobe Systemsille suunnitteleman *Myriad Pro*. Adobe julkaisi *Myriadin* 1992. Se on muodoltaan avoin, kevyt ja helppolukuinen. Otsikkokirjaimiksi valikoitui Carol Twomblyn 1989 *Adobelle* suunnittelema *Trajan*, antiikin ajan *Capitalis monumentalikseen* pohjautuva

antiikva. Brusilan mukaan typografisten tyylien merkitykset juontavat juurensa niistä kulttuurisista yhteyksistä, missä ne ovat aikaisemmin esiintyneet. (Brusila 2002, 84.) Myös Tschichold sanoo kirjan ja muiden painotuotteiden juontavan juurensa menneisyydestä. Samoin antiikvakirjainten hahmo vääjämättömästi sitoo meidät menneisyyteen, olimmepa tietoisia siitä tai emme. Kaikki typografia viittaa myös jollain tavoin traditioihin, konventioihin ja sovittuihin tapoihin. (Tschichold 1948, 63.)

Hain omalla kokemuspohjallani ja hiljaisen tiedon antamalla varmuudella Näsijärvi-kirjaan mukaan samaa klassisuutta ja historiaa, mihin Brusila ja Tschichold viittaavat.

Huomasin myös vasta nyt Itkonen kirjaa tutkiessani, että olin osin vaistonvaraisesti ja osin valitsemieni kirjaintyyppien muotojen tutkimisen pohjalta valinnut saman kirjainparin – Garamond-Myriad – jota Itkonenkin kirjassaan suosittelee. (Itkonen 2012, 84.)

Näsijärvi-kirja on 2-palstainen, palstaleveys on 70–75 merkkiä. Niin leveään palstaan Itkonen suosittelee jo selkeästi normaalia isompaa riviväliä. Olin siis tässäkin hänen kanssaan samoilla linjoilla, sillä Näsijärvi-kirjan 10 pisteen leipätekstillä on riviväli 13 pistettä. Tässä kohtaa tiedän, että koska kirjaa toteuttaessani olin ollut jo 25 vuotta taittajana, kysymyksessä lienee ollut jo ammattiosaamista pitkän kokemuksen pohjalta. Lehtitaittajana olen tottunut kapeapalstaisiin ratkaisuihin. Siksi jouduinkin välillä pohtimaan Näsijärvi-kirjan leveämmän palstan luettavuutta, erityisesti tilanteissa joissa palstan korkeus on koko painopinnan korkuinen.

5.4 Näsijärvi-kirjan typografia

Leipäteksti Adobe Garamond Pro 10/13
 Endeliqu iscidest eium doloreium as exlab idernat asimus atur as veribusciene plabo. Ut earum ulpario ma con et autet quis si dit doluptatio qui deliquis reiunti inia idus explaccatio. Ed esti remped quis eos aut quidiatempos eum re natiasi nitaqui omnitiaie odit is ratur ariam impossinvent pra nonse sunt dolorerit.

Otsikkofontti Trajan Pro Bold 27/29 | regular 13/15

ABCDEFGHIJKLMN
 OPQRSTUVWXYZÄÖ
 1234567890

Leipätekstistä poikkeavat Myriad Pro 11/13, regular, semibold, bold

Endeliqu iscidest eium doloreium as exlab idernat asimus atur as veribusciene plabo. Ut earum ulpario ma con et autet quis si dit doluptatio qui deliquis reiunti inia idus explaccatio. Ed esti remped quis eos aut quidiatempos eum re natiasi nitaqui omnitiaie odit is.

Leipätekstityypin lisäksi tärkeää on pohtia palstaleveyttä. Tätä leveyttä ei mitata millimetreissä, vaan yksiköllä ”merkkiä per rivi”. Leipätekstin rivin ihanneleveytenä pidetään tutkimusten mukaan 55–60 merkkiä. Vastaavasti miniminä pidetään 35–40:tä merkkiä. 60 merkin jälkeen luettavuus alkaa hiljalleen heiketä, joten suositeltavana ylärajana pidetään 90:tä merkkiä. (Itkonen2012, 92.)

Kuvakirjan suuri sivukoko edellyttää aina leipätekstin suhteuttamista sivukokoon. Yli 30 senttiä korkeissa kirjoissa silmän lukuetaisyys on jo sen verran suuri kirjan sivusta että voidaan suositella jo 12 pisteen leipätekstiä suunnitellun 10 pisteen sijaan. (Hochuli 2003, 62.) Leipätekstin riviväli on yleensä 1–4 pistettä leipätekstiä suurempi. Kuitenkin siten, että mitä leveämpi palsta on, sitä isompi on myös riviväli. 90:tä merkkiä rivillä edellyttää jo 3–4 pistettä lisää leipätekstikokoon. (Itkonen 2012, 93–95.)

6. Kirjan taittaminen

Pekka Loiri määrittelee taiton seuraavasti: *Taittaminen on suurelta osin sommittelua, mutta ennen kaikkea se on tiedon saattamista lukijalle mahdollisimman tehokkaalla ja miellyttävällä tavalla.* (Loiri, 1998, 80). Mielestäni Loiri osuu oikeaan juuri siinä, että taitto on tavoitteellisesti viestinnällistä. Silti se ei estä sitä olemasta myös esteettistä.

Taittaminen on lähtökohtaisesti aineiston pakkaamista annettuun tilaan. Lehtitaitto poikkeaa merkittävästi kirjan taitosta sikäli, että siinä missä lehtitaittaja istuu valmiiseen pöytään, deskiin missä kaikki muut asiat on jo ratkaisu, kirjaa taitettaessa graafikko joutuu pohtimaan myös paljon muitakin asioita. Näitä ovat muun muassa kirjan koko, painopaperi (esimerkiksi vahvuus, pinnoitus, opasiteetti) sidosasu (sidottu vai nidottu), kansimateriaali (kovat vai pehmeät kannet), typografia, kirjan ulkoiset ja sisäiset mittasuhteet (muun muassa leveys kertaa korkeus, palstamäärä, palstavälit, vierukset). Nämä asiat tulivat minua vastaan melko uusina, kun Näsijärvi-kirjaa alettiin toteuttaa. Sain onneksi paljon tukea kirjapainoista. Sain tietoa paperin valinnasta Näsijärvi-kirjaa varten, ohjeita typografiasta, väriprofileista ja taittopohjien suunnittelusta. Opinnäytetyön lähdeviitteiden tutkiminen vahvisti käsityksiäni ja toi lisävarmuutta suunnittelutyöhöni.

Käytännössä taitossa pyritään luomaan sellainen silta tekstin ja kuvan välille, että lukija oivaltaa jutun sisällön tai luonteen ja laadun vain juttua silmäilemällä. Tämä tietysti edellyttää, että aineisto on suunniteltu ja tuotettu tällaista viestintää varten. Lisäksi se edellyttää myös, että taittaja on huolella perehtynyt aineistoon ja ymmärtää jutun viestinnällisen tavoitteen. Kokemukseni mukaan taittajalla voi olla merkittävä rooli painotyön suunnittelussa. Näsijärvi-kirjan taiton yhteydessä minulla oli mahdollisuus vaikuttaa myös teksteihin, erityisesti otsikoihin.

Loirin mukaan painotyön ulkoasun tyyli muodostuu typografiasta, kuvista, väreistä, tuotteen formaatista eli muodosta, paperin laadusta ja kaikkien näiden synteesisistä (Loiri 1998, 70). Loiri ei pidä taittoa itsetarkoituksena. Sillä voi olla sen sijaan merkittävä osa sanoman välittämisessä lukijalle mahdollisimman tehokkaasti. Kuvien ja tekstin olisi tavoitteeseen päästäkseen oltava mahdollisimman houkuttelevasti tasapainossa ja vuorovaikutuksessa keskenään. Tähän samaan pyrin Näsijärvi-kirjan kanssa. Aikakauslehden taittajana olin oppinut työssäni paitsi kuvajournalismin, myös visuaalisen journalismin merkityksen viestinnässä. Parhaimmillaan se nousee esiin narratiivisessa taitossa.

Esimerkki narratiivisesta taitosta. Presidentti Martti Ahtisaari sai Nobelin rauhanpalkinnon 10.10.2008. Aamulehti kunnioitti entisen presidentin saavutusta antamalla lähes koko etusivun hänelle. Etusivu toimii upeasti glance-periaatteella, missä tarkasteltu sivu avautuu ketrtavilkaisulla. Uutisoitavia asioita ei tarvitse kirjoittaa auki, koska lukija yhdistää annetut visuaaliset ärsykkeet omaan jo hallussa olevaan tietoonsa ja oivaltaa heti julkaistun viestin.

Hyvä taitto takaa informatiivisuuden samalla kun visuaalinen tyyli on sopusoinnussa sisällön kanssa (Loiri 1998, 70). Tämän näkökulman jaan melkein Loirin kanssa, minun mielestäni taitossa viestintä on kuitenkin vielä oleellisempaa kuin estetiikka. Olof Eriksson puolestaan huomauttaa, että painotuotteen, nimenomaan kirjan, sidosasusta lukija saa ensimmäisen viitteen tuotteen tyyliä. (Eriksson 1974, 12.)

Valmistuttuani graafiseksi suunnittelijaksi kerroin, keski-pohjalaiselle mummilleni olevani taittajana

lehdessä, kysyi hän: "Mitä se taittaminen on? Nokeentuuko siinä käjet?"

Mummini ymmärrys taittamisesta lehtitalossa oli, että olisin painolinjan loppupäässä viikkaamassa lehtiä pinoihin, joita sitten jaetaan postiluukkuihin.

Oman toimituksellisen työurani aikana taittaminen on muuttunut vahvasti estetiikasta viestinnäksi, sillä nopea sähköinen viestintä on haastanut perinteisen printtimedian.

Lukijat edellyttävät myös painetulta viestinnältä juttusisällön aukeavan kertavilkaisulla.

Edellä esitetty Aamulehden uutisointi Martti Ahtisaaren rauhanpalkinnosta on esimerkki siitä, miten painettu viestintä on reagoinut sähköisen viestinnän haasteeseen.

Olen tehnyt karkean jaon omassa työssäni kohtaamien julkaisujen taittotasoihin:

1 Tekninen, mekaaninen taitto:

- ohjelmisto- ja laitteistokeskeinen
- painotekninen

2 Ahtaajien liitto:

- mahdollistaminen, typografian minimitalo
- kyky kopiaida valmiita malleja

3 Journalistinen taitto:

- kyky ymmärtää juttujen keskinäistä hierarkiaa ja lehden taittofilosofiaa.
- kyky ymmärtää taiton rytmiä

4 Visuaalinen journalismi:

- Kyky ymmärtää kuvan ja tekstin keskinäistä vuorovaikutusta.
- Luottaa lukijan kykyyn yhdistää taiton avulla viestin eri elementtien keskinäisiä suhteita ja antaa tälle mahdollisuuksia ymmärtää viestiä rajaamattomana havaintona. Ei editoituna, vaan sellaisena kuin sen kokee myös todellisuudessa.*

5 Narratiivinen taitto:

- kyky ymmärtää elementeissä olevia psykologisia ulottuvuuksia
- kyky rakentaa niistä elementeistä kohderyhmän mukainen viesti, mihin lukija osaa yhdistää muistissaan ja kokemuspöyrissä olevaa tietoa ja ymmärtää taitetusta jutusta tarinan, mitä sellaisenaan ei jutussa ole.
- lukijan oivaltaa jutun sisällön taiton tarjoamalla raaka-aineilla

Näsijärvi-kirjan kohdalla kyse on visuaalisesta journalismista. Taittajana pystyin vaikuttaa monella tavalla kuvavalintaan ja ennen kaikkea kuvapareihin tai laajemmalla kuvavalinnalla siihen, että kuvat pääsivät muodostamaan tarinan. Kuvavalinnat siis eivät olleet pelkästään visuaalisia tai esteettisiä, vaan niiden nivoutuminen tekstiin ja tarinan eteenpäin vieminen oli etusijalla. Tshicholdin typografiassa mainitsema funktiokeskeisyys oli minulla taittamisessa etusijalla.

7. Kirjan rakenne

Kirja koostuu kansista ja sisälehdistä. Sisälehdet on painettu yleensä arkkipainokoneella, jossa arkin kummallakin puolella on 8 tai 16 sivua. Kirjan sivumäärä pyritään laskemaan jaolliseksi painokoneen arkeille mahtuvilla sivumäärillä 16 tai 32, jotta välttyttäisi ylimääräisiltä tyhjiltä sivuilta kirjan lopussa. Markus Itkosen mukaan kirjan klassinen sivujärjestys, erityisesti alkupäässä, on tarkoin määritelty. (Itkonen 2004, 235–239.)

Tässä opinnäytetyössä esitellään Itkosen käsitys kirjan rakenteesta. Rakenne edellyttää havaintojeni mukaan, että tiedossa on tarkka kokonaissivumäärä ainakin sisäsivujen kohdalla.

7.1 Esilehdet

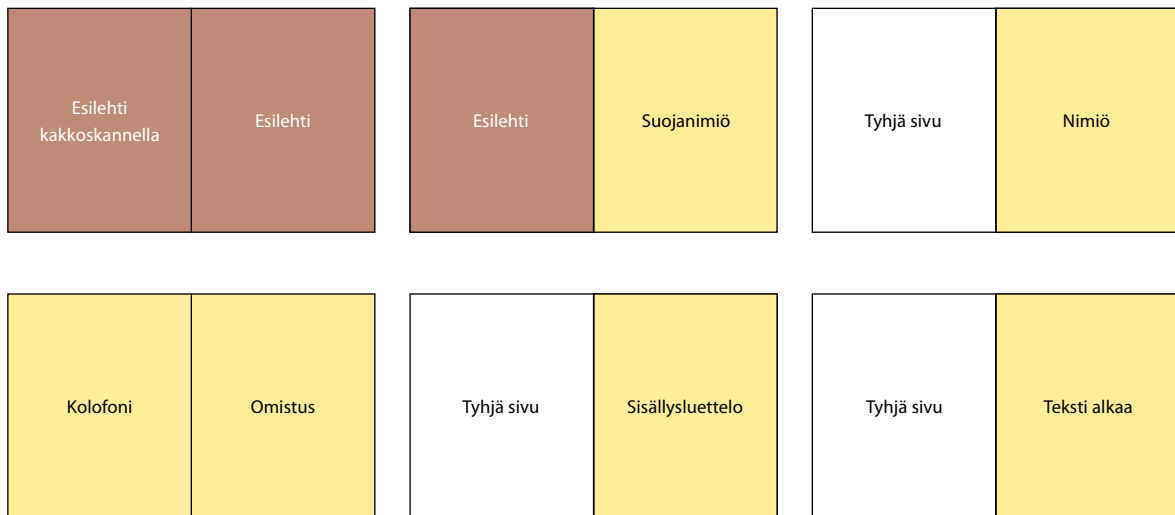
Sidotuissa kirjoissa käytetään etu- ja takakannen lisäksi myös niin sanottuja esilehtiä. Esilehdet liimataan ensimmäiseen ja viimeiseen arkkiin ja kansitettaessa ne lisäksi liimataan vielä kansipahvien sisäpintaan. Siten pahvit saadaan siististi sidottua sivuihin ja ne myös samalla vahvistavat kirjan rakennetta. Erilaiset kannenliitosten saumat peittyvät myös kätevästi esilehden alle, jolloin sidosasu saadaan myös siistiksi. Nidoituissa kirjoissa ei käytetä esilehteä. (Lehtonen 2004, 258.)

7.2 Kirjan alku

Markus Itkonen aloittaa kirjan rakenteen selvittämisen esilehtien jälkeen tulevasta kirjan ensimmäisestä sivusta. Hänen mukaansa siitä käytetään nimitystä suojanimiö tai likatitteli. Suojanimiö-sivulta alkaa sivunumerointi vaikka sille ja kolmelle seuraavalle sivulle ei numerointia merkittäisikään. Suojanimiölle painetaan vain kirjan nimi. Suojanimiön kääntöpuoli jätetään usein tyhjäksi, joskus se voidaan ottaa käyttöön nimiösivun sommittelua tukemaan, kun halutaan laajentaa nimiösivu aukeaman kokoiseksi. (Itkonen 2004, 236.)

Varsinainen nimiö, vanhemmalta nimeltään titteli, on kirjan kolmas sivu. Sille painetaan kaikki tärkeimmät kirjan tiedot: nimi, mahdollinen alaotsikko, kirjan kirjoittajan nimi sekä kustantajan nimi ja kotipaikka. Itkonen pitää nimiön suunnittelua erityisen merkittävänä, koska se antaa hänen mukaansa ensimmäiset viitteet kirjan typografiasta ja jopa lay outista*.

¹ sommittelusta

Kirjan alkupään sivujärjestys Markus Itkonen mukaan. (Itkonen 2004, 235–239.)

Nimiön jälkeen tulee kolofoni (loppukirjoitus tai loppunimiö). Se sisältää yksityiskohtaisia tietoja kirjan valmistuksesta ja sijoitetaan joko sivun 4 alareunaan tai kirjan viimeiselle oikeanpuoleiselle sivulle. Tavallisimmat kolofonissa mainittavat asiat ovat typografian suunnittelija, taittaja, kirjapaino ja sen kotipaikka. (Itkonen 2004, 237–238.)

Jos kirjaan painetaan kirjoittajan muotoilema omistus, sen oikea paikka on sivulla 5. Tälle sivulle ei silloin tule mitään muuta, ja sisällysluettelo siirtyy sivulle 7. Yksinkertaisissa tai vaatimattomissa julkaisuissa omistus voidaan sijoittaa myös sivun 4 yläosaan (Itkonen 2004, 238). Kirjan varsinainen teksti aloitetaan sisällysluettelon jälkeen ensimmäiseltä oikeanpuoleiselta sivulta. Sivunumerointi voidaan alkaa joko sisällysluettelosta tai vasta sen jälkeen ensimmäiseltä tekstisivulta. (Itkonen 2004, 237–238.)

Näsijärvi-kirjan rakenne poikkeaa hieman yleisistä käytännöistä osin kustannussyistä ja osin tietämättömyydestä. Opinnäytetyön tekemisen jälkeen tulen olemaan huomattavasti tarkempi rakenteen suhteen. Painokoneen optimi arkkijako tämänkokoiselle kirjalle oli 8 sivua per arkki per puoli. Yhdelle kaksipuolisesti painetulle arkille tulee siis 16 sivua. Kirja oli käytännössä taitettu muotoon; kannet, esilehdet ja 224-sivuinen sisältö. Kahden ylimääräisen sivun lisääminen sisällön alkupäähän olisi vaatinut koko 16-sivuisen arkin käyttämistä. Arkin puolittaminen olisi pienentänyt paperin menekkiä, mutta vastaavasti kasvattanut työstä maksettavia kustannuksia. Niinpä sovelsimme hieman luovuuttamme puhdasoppisuuden sijaan.

Esilehdet Kirja rakentuu kansista ja sisäsivuista. Sidottuna kovakantisena kirjana Näsijärvi-kirjan kannet ja sisäsivut erotettiin toisistaan vielä esilehdillä. Esilehdet löytyvät kirjoista etu- ja takakannen yhteydessä. Esilehtiin käytettiin kirjan varsinaisesta sivupaperista materiaaliltaan ja väriltään eroavaa lämminsävyistä paperia.

Näsijärvi-kirjan alkupään sivujärjestys

Esilehtien avulla kirjan sidosasu saatiin siistimmäksi, koska ne peittävät alleen kannen ja sisäosan liimaukset ja saumaukset. Esilehdet luovat teokseen myös lisää arvokkuutta. Käytännössä kirjan kolme ensimmäistä ja kolme viimeistä sivua ovat esilehtiä.

Nimiösivu *Esilehtien jälkeinen sivu on yleisestä linjasta poiketen jo nimiösivu. Sivulla on kirjan nimi, tekijätiedot sekä kustantajan nimi ja paikkakunta. Lisäksi kustantaja Rautio halusi siihen kuvan ja Näsijärven kartan muutamane paikannimineen. Kartta palvelee erityisesti niitä lukijoita, joille Näsijärven äidinkasvot paikkakuntineen ole kovin tutut.*

Kolofonisivu *Kolofonisivu tuli myös poikkeuksellisesti sivulle 2. Sille laitoimme tiedot tekijänoikeuksien haltijasta, kustantajasta, graafisesta suunnittelusta ja taitosta, kuvankäsittelystä, käännöstyöstä, kirjapainosta, painopaikasta ja painovuodeta. Loppuun vielä pakollinen ISBN-koodi.*

Suojanimiö *Suojanimiö sijoitettiin niinkään yleisestä käytännöstä poiketen vasta kolofonisivun jälkeen sivulle 3.*

Sisällysluettelo *Sisällysluettelo on suojanimiön jälkeen sivulla 4.*

Esipuhe *Esipuhe löytyy heti sisällysluettelon jälkeen sivulta 5.*

Kirja alkaa *Kirja alkaa sivulta 6. Kirjan lopussa on vielä lähdeluettelo sivulla 224.*

7.3 Näsijärvi-kirjan tekniset tiedot

formaatti	<i>285 x 245 mm (l x k)</i>
vierukset	<i>ylä 20 mm</i> <i>ala 23 mm</i> <i>sisä 18 mm</i> <i>ulko 20 mm</i>
leikkuuvara	<i>3 mm</i>
rivirekisteri	<i>lähtö ylhäältä, alku 24 mm, lisäys 13 pisteen välein</i>
palstoitus	<i>pohja 3 palstaa, palstaväli 6 mm, varioinnit palstoittain</i>
painopaperi	<i>Galerie Art Silk 130 g/m²</i>
kannet	<i>kovat pahvikannet, kansipaperi ylivetona</i>
sidos	<i>sisäarkit neulottuna, kansi neulottuna, liimatut esilehdet</i>
1. painos	<i>Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä</i>
2. painos	<i>Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu</i>
painovuosi	<i>2008</i>
sivumäärä	<i>224 sivua, lisäksi esilehdet ja kannet</i>

8. Näsijärvi-kirjan myynti ja markkinointi

Kirjan myynnissä ja markkinoinnissa oli lähtökohtaisesti huomioitava, että Näsijärvi-kirja sijoittuu vahvasti tietylle alueelle. Pääasialliset ostajat löytyvät myös samalta alueelta.

Jukka Rautio päävastuullisena kustantajana aloitti kirjan markkinoinnin jo ennen kuin sitä oli edes alettu taittaa. Kirjan alustava sivukartta ja sisällysluettelo olivat vasta valmiina, kun ensimmäiset mallijutut taitettiin ja niistä koostettiin 12-sivuinen tulevan kirjan mutoinen digipainettu esittelykirjanen. Sitä painettiin muutama sata kappaletta. Näiden kanssa Jukka Rautio kiersi markkinoimassa teosta maakunnan kirjakaupoissa, kunnissa ja yrityksissä. Menetelmä oli monessa mielessä tehokas ennakkomarkkinointikeino. Kirjan painoksen lopullinensuuruus määräytyi myös sen mukaan, paljonko kirjaa oli jo ennakkoon tilattu. Ennakkotilauksia tuli paljon, ensipainos oli 6 000 kappaletta, mikä on suuri tämänkokoiselle omakustanteiselle teokselle. Kirjan suuri suosio ja kysyntä yllätti kustantajankin, sillä teoksesta otettiin vielä samana vuonna toinenkin painos.

Näsijärvi-kirjan innokas vastaanotto kertoi myös siitä, miten tärkeä itse vesialue on paikallisille ihmisille.

9. Yhteenveto

Huomaan, että olen tehnyt työtäni paljon opinnäytetyöni tutkimusosassa löytämieni teorioiden ja sääntöjen mukaan. Se on havaintojeni mukaan melko tyypillistäkin tässä ammatissa, mihin ihmisiä on järjestelmällisesti ja laajassa mitassa koulutettu vasta puolen sataa vuotta. Sitä ennen oppi tuli työn ja kokeneempien kollegoiden kautta. Siis yhdenlaista kisälli-oppipoika -oppimista, joka tänä päivänä toteutuu myös oppisopimuskoulutuksena. Olennaista sellaisessa opetuksessa on hiljaisen tiedon siirto. Oma ammattiin oppimiseni on tapahtunut peruskoulutusvaiheessa 1978–81. Silloin sain ensimmäisen annoksen hiljaista tietoa. Tämä tieto tuli käytännön kokemusta omaavilta opettajilta, myös vertaisoppimista tapahtui. Valmistumisen jälkeen työ oli seuraava oppimispaikka. Ei ollut sattumaa, että 80-luvulla ensimmäinen työpaikka määritteli ammattisuuntauksen suurimmalle osalle vasta valmistuneista opiskelijakollegoista. Havaintoni mukaan ne, jotka aloittivat mainostoimistossa, jäivät myös sieltä eläkkeelle. Ne, harvemmat, jotka menivät lehtitaloihin, puolestaan eläköityivät sieltä.

Näsijärvi-kirjan reflektointiprosessi oli opettava kokemus. Tein taustatutkimista muun muassa kirjan rakenteesta, typografiasta ja sommittelusta. Merkittävää oman ammatillisen kehittymisen kannalta oli tehdä havainto, että tutustuttuani laajalti käyttämiini lähdeeteoksiin, voin todeta että en löytänyt mitään sellaista merkittävää ja uutta tietoa, mitä minulla ei olisi ollut jo käytössä. Aiemmin suunnittelemani kirjan reflektointi ja siihen liittyen teoreettisten viitekehysten tutkiminen kuitenkin vahvistivat omaa ammatillista osaamistani ja ymmärtämistäni. Nyt voin paremmin, turvallisemmin ja varmemmin perustella sekä taitto- että koulutus- ja opetustyössäni tehtäviä valintoja ja ratkaisuja. Samoin voin ymmärtää hiljaisen tiedon suurta voimaa, silloin kun sitä on saatavissa.

Painetut lähteet:

Arajuuri, Yrjö. 1980: *Lukutapahtuma, tulkintajakso ja tekstin luettavuus. Psykologivestinen tutkimus.* Tampereen yliopisto, Tampere.

Bergström, Bo. 2003: *Effektiv visuell kommunikation.* 4. tark. painos. Carlssons, Värnamo.

Bringhurst, Robert. 2002: *The Elements of Typographic Style.* 1. painos. Harley & Marks, Publishers, Vancouver.

Brusila, Riitta. 2002: *Typografia. Kieltä vai visuaalisuutta.* WS Bookwell Oy, Porvoo.

Eriksson, Olof. 1974: *Graafisen tyylin perusteet.* Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu

Hendel, Richard. 1998: *On Book Design.* Yale University Press, New Haven & London.

Hochuli, Jost. Kinross, Robin. 2003: *Designing books: practise and theory.* Hyphen Press, London.

Itkonen, Markus. 2012: *Typografian käsikirja.* Livonia Print, Riika

Kiiskilä, Jussi. 2013: *Lyhyt_visu.* Opetusmoniste

Loiri Pekka. Juholin Elisa. 1998: *HUOM! Visuaalisen viestinnän käsikirja.* 2. painos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Lyytikäinen, Kata. Riikonen, Hannu 1998: *Painotuotteen suunnittelu.* Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Rautio, Jukka & Tuorila, Lasse 2008: *Näsijärvi.* Emu Kustannus Oy, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu

Tschichold, Jan. 1948: *Kirjan muoto.* Teoksessa: Brusila, Riitta (toim.) 2002. *Typografia – kieltä vai visuaalisuutta.* 51–80. WSOY, Porvoo

Tschichold, Jan. 1928: *Uusi typografia.* Teoksessa: Brusila, Riitta (toim.) 2002. *Typografia – kieltä vai visuaalisuutta.* 15–50. WSOY, Porvoo

Warde, Beatrice. 1930: *Kristallimalja.* Teoksessa: Hinkka, Jorma (toim.) 2005. *Kristallimalja – eli typografian tulee olla näkymätöntä.* 21–32. Erweko Painotuote Oy, Helsinki.

Elektroniset lähteet:

<https://mdufaktori.wordpress.com/2015/10/16/kirjapainoala-onko-sita/>, [viitattu 21.04.2019]

<https://www.suomenkalakirjasto.fi/nasijarvi/>, [viitattu 22.04.2019]

<http://www.nasijarvenkalastusalue.fi>, [viitattu 22.04.2019]

<http://www.nauhalainen.fi/wp/nasijarven-sotalaivat/>, [viitattu 22.04.2019]

<https://www15.uta.fi/koskivoimaa/valta/1900-18/nasi.htm>, [viitattu 22.04.2019]

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/ligno-tech-finland-lopettaa-tampereella/2105530#gs.6q4o6o>,
[viitattu 22.04.2019]

<https://www.fishinginfinland.fi/nasijarvi>, [viitattu 22.04.2019]

<https://www.kansalliskirjasto.fi/extra/verkkonayttelyt/kirjatietoverkkojenmaailmassa/niiniluoto2.html>, [viitattu 05.02.2019]

<https://www.graafinenteollisuus.fi/index.phtml?s=139>, [viitattu 23.04.2019]

http://www.gr2.fi/g2sivut/sanoja_tschichold.html, [viitattu 20.01.2019]

<https://www.blinkhelsinki.fi/blogi/hahmolait-vievat-kayttajan-perille>, [viitattu 30.04.2019]